

SVENSK NUMISMATISK TIDSKRIFT

MAJ 4 · 2002

Mynten från Uppåkra (2)

Att publicera en webbsida

Världens första numismatiska bok

Pris 20 kr

HB MYNT & MEDALJER

Sveavägen 96

Box 19507

S-104 32 Stockholm 19

T-Rådmanngatan (uppgång Handelshögskolan)

☎ + fax 08-673 34 23

*Svenska och utländska mynt, sedlar och ordnar,
militaria och nålmärken, medaljer*

Öppet: vard. 11-17, fred. 11-15, lörd. 11-14

SVENSK

NUMISMATISK TIDSKRIFT

har en upplaga på 1.400 ex.

Ca 1/10 av dessa når utanför Sveriges gränser
– Norden, Europa, USA.

Tidningen kommer ut med 8 nr per år:
första veckan i
februari – maj, september – december.

Våra annonspriser är jämförelsevis låga.
För annonsering kontakta Frédéric Elfver,
tel 08-660 25 46 (kvällstid och helger).

Prisexempel:

1/1 sida (151 × 214 mm)	1.800:–
2:a omslagssidan	2.200:–
4:e omslagssidan	2.500:–
1/2 sida (151 × 105 mm)	1.000:–
1/4 sida (72 × 105 mm)	500:–
1/6 sida (47 × 105 mm)	350:–
1/12 sida (47 × 50 mm)	175:–

Sista materialdag: Den 1:a i månaden före utgivning.

Heloriginal eller manus och gärna skiss
sändes till Frédéric Elfver efter överenskommelse.

*Annonser som ej är förenliga med
SNF:s, FIDEM:s och AINP:s etik avböjs.*

Rättelse i SNF:s årsberättelse 2001

Marknadsvärde obligationer aktier och aktiefond	31.12.2001	31.12.2000
Obligationer Nom. värde	1.108.050:–	1.056.475:–
Obligationer Marknadsvärde	1.182.290:–	1.156.584:–
Aktier Marknadsvärde	236.400:–	265.950:–
Aktiefond Marknadsvärde	3.171.161:–	3.739.498:–
Summa marknadsvärde	4.589.852:–	5.162.032:–

Innehåll SNT 4 • 2002

Artiklar och notiser

Rättelse i SNF:s årsberättelse 2001	74
Mynten från Uppåkra (2)	76
Gunnar Ekströms Stiftelses gåvor tillförda Kungl. Myntkabinettets samlingar år 2000	80
Sveriges Sedlar – att publicera en webbsida	84
”Mer egendomlig än skön” – tysk skatmedalj från 1928	86
Papperspolletten från Norrmalmstorgskällaren	87
Stiftelsen Erik Lindbergs fond	87
Bruksedel från Skultuna bruk	88
Världens första numismatiska bok	91
Den svenska mynthistorien	94

Stående rubriker

Nytt om böcker – recensioner	90
Personalia. Elvira E. Clain-Stefanelli 1914-2001	92
Ny kongress. Den numismatiska kongressen i Madrid 2003	93
Auktioner & Mässor	95

Omslag

Rysk järnvägsjetong över den ca tio mil långa järnvägssträckan Elisenvaara-Nyslott. På ena sidan syns den siste ryske tsarens, Nikolaus II (1894-1917), monogram och överst årtalet 1905, på den andra sidan det medeltida slottet Olofsborg i Nyslott och årtalet 1907. Jetongen är i silver, guld och emalj. Som bekant fängslades och mördades tsaren och hans familj av bolsjevikerna år 1918 i Jekaterinburg. Foto: Jan Eve Olsson. Se vidare Inger Hammarbergs artikel på sidan 80 och framåt.

SVENSK NUMISMATISK TIDSKRIFT

ges ut av

SVENSKA NUMISMATISKA FÖRENINGEN

i samarbete med

KUNGL. MYNTKABINETTET

Föreningen:

Banérgatan 17 nb
115 22 Stockholm
Tel 08-667 55 98
onsdag – torsdag kl 10.00 – 13.00
Fax 08-667 07 71
E-post: snf@wineasy.se

Postgiro 15 00 07-3
Bankgiro 219-0502
Svenska Handelsbanken

Redaktionen:

Kungl. Myntkabinettet
Box 5428
114 84 Stockholm
Tel 08-5195 5300
Fax 08-411 22 14
E-post: info@myntkabinettet.se

Ansvärig utgivare:
Ian Wiséhn

Huvudredaktör och layout:
Monica Golabiewski Lannby

Manuskriptgranskare:
Lars O. Lagerqvist
Även tel 0152-200 79

Annonser och auktionskalender:
Frédéric Elfver
Tel 08-660 25 46
0702-24 88 19 (kvällstid och helger)

Prenumerationer:
Pris 160 kr/år (8 nr)
Medlemmar erhåller tidningen
automatiskt

SNT trycks med bidrag från
Gunnar Ekströms stiftelse
samt Sven Svenssons stiftelse

Tryck:
Masterprint Sätter & Tryckeri AB

ISSN 0283-071X

Föreningsaktiviteter

2002

MAJ

25 **Exkursion till Dalarna**

På grund av för få anmälningar är resan tyvärr inställd!

JUNI

5 **SNF:s årsmöte med auktion**

Plats KMK, Hörsalen

17.00-18.30 Visning av auktionsmaterialet, se auktionskatalogen i detta nummer.

18.30-19.00 Årsmötesförhandlingar.

19.00 Litteraturauktion.

Efter auktionen erbjuds enklare förtäring till självkostnadspris på Myntkrogen. Ett glas öl eller vin samt paj, kaffe och kaka, 125 kr.

Till förtäringen behövs anmälan till kansliet (08-667 55 98) senast onsdagen den 29 maj!

Kungl. Myntkabinettet

I samband med Stockholms 750-årsjubileum öppnas en tillfällig utställning kallad "Då trillade polletten ner". Den visar polletter från Stockholm och kan ses från 1 juni och över sommaren. En ny utställningsdel i "All världens pengar" på entréplan över euron och de försvunna europeiska valutorna håller också på att färdigställas.

Kungl. Myntkabinettet har tills vidare öppet även på måndagar, dvs varje dag mellan kl. 10.00 och 16.00. Välkomna!

SNT / önskar sina läsare
en trevlig sommar!

Svenska Numismatiska Föreningen

Adress: Banérgatan 17 n.b. Buss 4, 44; T-bana Karlaplan

Kansli: Besökstid 10.30-13.00 onsdag – torsdag.

Stängt: Midsommar – 1 september; jul- och nyårshelgerna.

Hemsida: <http://www.users.wineasy.se/snf/>

Kungl. Myntkabinettet

Adress: Slottsbacken 6, Buss 43, 46, 55, 59, 76; T-bana Gamla stan.

Utställningar: Måndag – söndag kl. 10.00-16.00.

Numismatiska boksamlingen: Torsdagar kl. 13.00-16.00.

Hemsida: www.myntkabinettet.se

Mynten från Uppåkra (2)

Av Ulla W. Silvegren

Västeuropeiska mynt från tidsperioden 800-1050

De danska och norska vikingarna började att intressera sig för kontinenten och de brittiska öarna ungefär samtidigt, mot slutet av 700-talet. Det första vikingatåg som vi känner till som riktade sig mot det västeuropeiska fastlandet, vid kusten av det nuvarande Vendée, företogs år 799. Andra tåg följde under loppet av en kort tid och de blev ganska snart regelmässiga. Karl den store fruktade vikingarna redan år 800 då han företog en inspektionsresa längs kusten mellan Scheldemynningen och Seine. Här-tågen fortsatte, i större eller mindre omfattning, fram till mitten av 1000-talet. De flesta vikingatågen ägde rum under sommaren men med tiden utvidgades de till att omfatta hela året och till och med sträcka sig över flera år. Vikingarna övervintrade på ör utanför kusten, en bit uppför en flod eller i en befäst by inne i landet. På detta sätt kunde en och samma här operera under ganska många år som fallet var i Gallien mellan 856 och 862. De danska vikingarna ser ut att ha varit mera juridiskt inställda än normmännen. De försökte skaffa sig garantier för det de hade erövrat genom bindande avtal med sina offer redan så tidigt som på 800-talet (Musset 1993:88).

När karolingerriket gått mot sin upplösning förekom allt fler angrepp på det västfrankiska riket och Lothringen. En ny fas inleddes vilket innebar att vikingarna nu brukade våld, inte bara för att kunna lägga händerna på ett byte utan också för att skrämna befolkningen att betala stora löSENSUMMOR. Detta blev "dana-gäld"-perioden – för att låna ett uttryck från England. Krav på löSENSUMMOR förekommer från och med 841 och den första danagälden som samlades ihop och betalades ut av invånarna i ett större område kan dateras till år 845. Samma år erövrades Paris. Krav på stora landavträdelser följde i spåren.

Spår efter dessa vikingafärder finner man i dokumenten. En enförmig uppräknings av olycka efter olycka präglar tidens krönikor. Städer och byar plundrades. Kloster blev utplånade. Eftersom munkarna var förbjudna att bära vapen och klostren

ofta var mycket rika utgjorde de ett lämpligt byte. Kyrkans män flydde i alla riktningar med förande skatter och relikier. Detta pågick under hela 800-talet och en bit in på 900-talet. Praktiskt taget hela *Francia occidentalis* härjades (Musset 1993).

När de nordiska angreppen mot det västeuropeiska fastlandet, efter en relativt fredlig period mellan 930 till 980, ånyo tilltog i styrka följde de emellertid inte riktigt samma mönster. Visserligen plundrades hamnstäder i Friesland, vid Weser och vid nedre Rhen och sjöörvare gick i land på kusten vid Loire, men detta kunde trots allt inte liknas vid de härjningar som förekommit under 800-talet.

På de Brittiska öarna riktades det första angreppet mot klostret Lindisfarne redan år 793. Räderna under denna första fas utfördes av både danskar och normmän. De inträffade sporadiskt och var inte samordnade. Mycket av det erövrade guld och silvret smältes sannolikt ner, men det måste understrykas att det bortförda bytet inte enbart bestod av ädla metaller. Det fanns också annat som var värdefullt men som inte lämnar några spår i det arkeologiska materialet, tex slavar. Fram till 830-talet verkar emellertid de skandinaviska plundrarnas huvudsakliga motiv ha varit att erövra rikedom (Wilson 1993:98ff).

År 876 bosatte sig vikingar för första gången i England. Under de följande åren erövrade de stora delar av norra och östra England så att de slutligen kom att uppnå politisk kontroll över landet norr och öster om en linje från London till Chester. Området i fråga, Danelagen, blev dock aldrig en nationell enhet.

Fynd av silverskatter är allmänt förekommande i England, i Skottland och på Irland. Från och med tiden för vikingabebyggelsens början har ett stort antal silverskatter påträffats, bestående av råmetall i form av mynt, beslag och sönderhackade smycken. Sådana skatter är vanligast från första hälften av 900-talet, särskilt i de västra och norra delarna av brittiska öarna. De inbegriper den största skatten från den västliga vikingavärlden – fyndet från Cuernale vid floden Ribble i Lancashire. Skatten hade gömts i en blyskodd kista som grävts ned av vikingar år 905

och innehöll omkring 7 500 mynt tillsammans med ca 1 000 fragment av silver och tackor. Totalt vägde den drygt 40 kg. Omräknat till dagens penningvärde skulle skatten vara värd över 3 miljoner svenska kronor. Kanske var den en del av vikingarnas krigskassa (Wilson 1993:100).

Det dröjde emellertid inte länge efter det att skandinaverna hade etablerat sig i Danelagen förrän de engelska härskarna började återerövra förlorat land. År 954 fördrevs den siste vikingakungen av York, Erik Blodyx från Norge, och vägen var jämnad för att skapa ett nytt engelskt kungarike under Edgar (959-75).

Ganska snart fick dock England känna på en ny period av skandinavisk terror. Den gamla fienden kastade sig ånyo över landet som var rikt men försvagat sedan den enda egentliga samlade kraften, kung Edgar, hade avlidit. Anfallen var till en början obetydliga men deras verkliga syfte blev uppenbart år 990 när engelsmännen gick med på att betala ett belopp motsvarande över en miljon svenska kronor i silvermynt för att plundrarna skulle återvända till sina egna länder.

År 1003 var skandinaviska vikingar förenade under Svend Tveskägg (ca 985-1014). Hans anfall på England var framgångsrika. Under årens lopp skaffade han sig stora summor pengar som fick bekosta hans aktiviteter i Danmark. Han betalade ut lönerna till sitt manskap som sedan återvände hem för att leva tryggt på de pengar de hade erhållit i hans tjänst. Detta är belagt genom det stora antalet engelska mynt som påträffats i skattfynd från den här tiden i Sverige (Wilson 1993:102f).

I Uppåkra har ett tjugotal mynt från tidsperioden 800-1050 i västra Europa hittats. Tre av dessa har präglats för Karl den Store (768-814) och tre för hans son Ludvig den Fromme (814-40). Av den sistnämndes präglingar kan nämnas det fina myntet som på aversens visar ett kors och på reversen en kyrkgavel. Inskriptionen på myntets revers: KRISTIANA RELIGIO. Präglingsorten är okänd (fig. 9). Ytterligare ett mynt kan eventuellt vara präglat för Ludvig men detta mynt kan också vara en senare efterpräglings.

Fig. 9. Denar präglad av Ludvig den Fromme (814-40). Myntet visar på avversen ett kors och på reversen en kyrkgavel. Ø 16,0 mm, 0,74 g.

Fig. 10. Mynt präglat i Hedeby ca 825. Myntbilden visar på den ena sidan ett ansikte och på den andra en hjort. Ø 14,3 mm, 0,54 g.

Fig. 11. Sachsenpfennig sannolikt präglad i klostret St Moritz 937-68. Ø 21,6 mm, 0,87 g.

Två Hedebymynt från tiden ca 825 kompletterar materialet från 800-talet. Dessa visar de välkända myntbilderna ett ansikte med strålar och bärd, en hjort och en båt (Malmer 1966) (fig. 10). Ytterligare ett litet myntfragment som sannolikt härstammar från Hedeby är en sk Carolusefterprägling av typen Dorestad 1. Även denna kan dateras till ca 825 (Malmer 1966).

Från 900-talet härstammar en Sachsenpfennig. Typen har bestämts till klostret i St Moritz och tiden till 937-68. (Kilger 1992). År 942 bekräftar Otto I klostrets antagligen redan bestående rätt att utkräva tull och att använda sig av inkomsterna från myntningen (fig. 11).

Övriga tyska mynt är präglade av Otto I (936-73) i Köln, Otto/Adelheid (983/91), Otto III (1000-40) en Kölnefterprägling från Soest, Heinrich II (1002-24) präglad i Worms och Bernhard, hertig av Sachsen (1011-59), präglad i Lüneburg. Ett mynt kan eventuellt vara frisiskt och från perioden ca 1050-1075.

Tre engelska penningar är präglade för Ethelred II (978-1016). Den ena är av typen Second Hand och präglad i Thetford (fragment), den andra av typen Long Cross med präglingsort i Shrewsbury och den tredje är av typen Crux och präglad i London (fig. 12).

Att betrakta det tjugotal engelska och västeuropeiska mynt som vi funnit i Uppåkra och som dateras till tidsperioden 800-1050 som härstammande från byten från vikingafärder är sannolikt ett rimligt antagande. Särskilt om man tar i beaktande det stora antal västeuropeiska och anglo-iriska föremål i ädelmetall, både hela och fragmentariska, som hittats tillsammans med mynten.

Vem vet, kanske satt Svend Tveskägg i Uppåkra och summerade bytet från vikingatågen, för att sedan kunna fördela det bland sina män? Kanske, kanske – är det också här i Uppåkra som Sven Tveskägg, med engelska mynt som förebild och med hjälp av en engelsk myntmästare, lå-

ter prägla det danska rikets första mynt?

De medeltida mynten

Knut den store (1018-35) följde Svend Tveskägg på tronen som Danmarks kung och han var dessutom kung i England. Denne regent förstod till fullo betydelsen av att införa ett ordnat myntväsen i Danmark efter anglosaxiskt mönster. Myntmästare och kanske också stämpelskärare tillkallades från England och ett antal myntsmedjor inrättades. Ort-namnen som förekommer på mynten är ofta förkortade men för det mesta läsliga och visar att Lund var den mest frekventa präglingsorten; det var härifrån det största antalet mynt utgick. Myntproduktionen var så omfattande att den måste ha haft verklig betydelse för stadens ekonomi och dess expansion.

Under äldre medeltid utmyntades i Danmark endast en valör, penningen. I Skåne och på Själland räknade man i enlighet med viktsystemet 10 penningar på en örtug, 30 på ett öre och 240 på en mark. Man vägde inte de enskilda mynten utan sörjde endast för att 240 penningar tillsammans vägde en mark (ca 216 g).

Det tidigaste av de danska mynten från slutet av vikingatiden/början av medeltiden som vi funnit i Uppåkra är en präglings för Svend Estridsen av typen Hauberg nr 6. Myntets avers visar Kristus i högsätet med Bibeln i hand och på reversen ett kors. Typen tillhör en av de största utgåvorna under Svend Estridsens regeringstid och är präglad i Lund, sannolikt före 1050. Religiösa motiv blev nu förhärskande, ett utslag av Svends kyrkliga intressen. Det begynnande bysantinska inflytande som gjort sig gällande under de närmast föregående regenterna bredde ut sig, även om en del myntbilder fortfarande var anglosaxiska. Anledningen till att dessa motiv kom att användas i Danmark berodde sannolikt på att bysantinska mynt hade kommit hit med hemvändande vringar från Mikla-

gård, dvs nordiska livvakter hos kejsaren i Konstantinopel (fig. 13).

Det är intressant att notera att namnen på de myntmästare/myntpräglare som från och med 1000-talets mitt förekommer på mynten är övervägande nordiska. Detta kan tyda på att Skånes egna söner funnit myntprägling vara en lukrativ sysselsättning. Kanske har dessa myntmästare/myntpräglare haft kontakter bland guldsmeder eller bland personer med inflytande på myntpräglingen. Med största sannolikhet har de varit bosatta i Lund eller i dess omedelbara närhet (Silvegren 1995: 267f). Personnamnen kan också möjligen representera "guldsmeder" i vars verksamhet i så fall har ingått myntprägling. Att guldsmederna hade ett omfattande verksamhetsområde framgår av den tyske munken Theophilus skrifter från omkring år 1000. Från 1100-talet finns också exempel på att enstaka guldsmeder är kända som myntmästare (Silvegren 1987:14). Det är således fullt möjligt att de av gammal tradition mycket kunniga metallhantverkare, som sannolikt funnits i Uppåkra, också kan ha haft ett finger med i spelet när det gäller den tidiga myntpräglingen i Lund.

Slaget på Grate Hed på Jylland den 23 oktober 1157 avgjorde kampen mellan flera olika danska tron-

LUNDS MYNTHANDEL

KÖPER och SÄLJER
BYTER och VÄRDERAR

MYNT och SEDLAR
TILLBEHÖR och LITTERATUR

GRATIS LAGERLISTA
(uppgge samlarområde)

Klostergatan 5, 222 22 LUND
Tel och fax 046-14 43 69
e-post: siv-gunnar@swipnet.se

Fig. 12. Penny präglad av Ethelred I (978-1016). Präglingsorten är Shrewsbury och myntmästaren Leefnoth. Ø 20,0 mm, 1,61 g.

Fig. 13. Penning präglad av Svend Estridsen (1047-74). Myntet är präglat i Lund sannolikt före 1050. Ø 16,6 mm, 0,95 g.

Fig. 14. Penning präglad av Valdemar I (1157-82). Präglingsort Roskilde. Ø 19,0 mm, 0,88 g.

pretendenter. Knut Lavardes son Valdemar stod som segerherre och ensam härskare. Härmed påbörjades ett nytt kapitel i historien – Danmarks storhetstid – då riket blomstrade och kung och kyrka verkade i harmoni med varandra. I Lund fick ärkebiskopen rätt till $\frac{1}{2}$ av intäkterna från myntningen enligt kungligt privilegium. Under den sk Valdemariska eran 1157-1241 blev ärkebiskopen en verklig maktfaktor att räkna med i Danmark. Ett helt nytt kapitel inleddes i myntpräglingen. Mynten blev återigen tvåsidiga, efter en tid med brakteater, och de har normal penningvikt och storlek. För att få så stort utbyte som möjligt av sitt myntprivilegium befallde kungen att mynten skulle gälla endast under begränsad tid och därefter mot avgift bytas ut mot nya mynt. Systemet med skiften av mynttyper fanns troligen tidigare, men byten ägde nu rum årligen. Detta resulterade i att perioden bjuder på osedvanligt många olika mynttyper och varianter av mynten.

Från och med Erik Plogpenningss regeringstid (1241-50) kom myntningen återigen in i ett oroligt skede. År 1241 införde Erik den plogskatt som gav honom hans tillnamn och avsikten med skatten var att säkra myntens värde. Så blev emellertid inte fallet utan de skånska mynten blev framöver alltmer undermåliga, präglade med allt mindre omsorg och med allt sämre lödighet. De mynt som borde ha varit av nästan rent silver bestod vid 1300-talets början till största delen av koppar. Det behövdes 10 penningar för att betala en skäppa korn och i utrikeshandeln accepterades de överhuvudtaget inte. Dessa dåliga mynt kallas av numismatiker för "borgarkrigsmynt", uppkallade efter den oroliga period under vilken de präglades, dvs 1241-1332.

I Uppåkra har man funnit tvåhundra mynt som härstammar från de danska kungarna Svend Estridsen (1047-74), Knud den Helige (1080-

86), Oluf Hunger (1086-95), Valdemar I (1157-82), Valdemar II (1202-23), Erik Plogpenning (1241-50), Christoper I (1252-59), Erik Glipping (1259-86), Erik Menved (1286-1319), Christopher II (1319-32), Magnus Eriksson (1332-60), Erik av Pommern (1396-1439), Christopher av Bayern (1439-48) samt Christian I (1448-81). De flesta av dessa mynt är präglade i Lund. Ett fåtal har Roskilde som präglingsort (Knud den Helige, Erik Menved, Christopher II) samt ett par enstaka mynt som kan vara präglade i Slesvig och N. Jylland (Valdemar II, Erik Menved) (Mansfeld-Büllner 1954) (fig. 14).

Från och med Christopher I förstärktes tendensen att lämna den välkända mynttypen med kunga- och biskopshuvud. Man kommer till slut att låta sig nöja med symboler och bokstäver. Att tidsmässigt placera dessa omskriftslösa mynt är svårt och baseras på försök att tyda symbolerna och på de upplysningar fynden ger oss. En relativ kronologi kan upprättas om man sätter de bäst präglade och mest silverhaltiga mynten först då man antar att metallen stadiert försämrades. Till hjälp vid dateringen är också när mynten dyker upp i kombination med utländska mynt (Silvegren 1995:276f).

Under Christopher I:s sista levnadsår bröt oroligheter på allvar ut i Skåne. Från 1320-talet hade huvudinflytandet i Danmark, om ock inte kungamakten, vilat i greve Gerhards av Holstein händer. Detta förhållande var allmogen synnerligen missnöjd med. På våren 1332 inledde de skånska herrarna förhandlingar med den svenske kungen Magnus Eriksson som gärna kom till hjälp. En fredstraktat undertecknades enligt vilken greve Johans pant i Skåne skulle lösas av Magnus Eriksson för 34 000 mark. I juli 1333 hyllades den svenske kungen på landstinget vid Lund som Skånes sanne kung, herre och försvarare. Myntverkets i Lund öden under svensktiden 1332-1360

är ännu inte helt klarlagda men myntningen torde ha fortgått under hela tiden, om än kanske oregelbundet. Silverhalten förbättrades något och symbolerna, som fortfarande var enkla, blev klarare: krona, stjärna, människära, hjul, halster etc. En anledning till att utmyntningen troligen var oregelbunden var digerdöden under åren 1349-1350 och vars svåra härjningar drev bort människor från städerna och gallrade hårt i befolkningen.

Fram till 1300-talets slut hade man i Danmark, liksom i Norge och Sverige, tillämpat den på det nordiska viktsystemet baserade mynträkningen, 1 mark = 8 öre = 24 örtugar, med i de olika länderna varierande antal penningar på marken. År 1387 förbjöd emellertid hansastäderna sitt folk att befatta sig med de danska mynten vilka klassades som kopparmynt. Detta förbud innebar slutet för den gammaldanska mynttypen.

År 1396 beslöt drottning Margrethe att man skulle inkräva en landsomfattande skatt som skulle inbringa 20 000 mark silver och som var avsedd att användas för framställning av nya, lödigare och mer trovärdiga mynt. Även om sterlingarna blev bättre var hansastäderna inte nöjda med de åtgärder som vidtagits för att förbättra de danska mynten. De klagade över att drottning Margrethes fogdar på Skånemarknaden inte ville ta emot danskt mynt som betalning. Hansaköpmännen ville inte finna sig i "det pagement som bliver slået i Danmark, som dronningen lader for fuldt udgive og ikke vil for fuldt modtage" (Silvegren 1995:279).

Samma år kröntes tronarvingen Erik av Pommern (1396-1439). Från hans regeringstid har man funnit 34 mynt i Uppåkra, av vilka de flesta är usla penningar av koppar. Dessa kopparsterlingar som år 1422 utgavs i Lund i stora mängder, var redan från början dömda, riksrådet fick lova att ta dem ur cirkulation 1423, vilket troligtvis inte skedde.

Fig. 15. Artig präglad för Livländska Orden i Reval under 1300-talets slut. Ø 18,3 mm, 0,98 g.

När den danska myntningen åter kom igång efter nedgångsperioden var det efter tysk räkning man präglade, 1 mark = 16 skillinge, 1 skilling = 12 penge. Utvecklingen gick här helt andra vägar än i Sverige, där den inhemska medeltida räkningen kom att bibehållas till 1700-talets senare hälft. Förelöpare till den riks-danska myntserie som från 1397 började utges var wittenmynt och delar därav, som slogs från 1350-talet i Flensburg och från ca 1373/1377 i Ribe.

Christopher av Bayern (1440-48) lät år 1441 flytta myntverket från Lund till Malmö som därmed blev det danska rikets enda myntort. Erik av Pommern hade år 1434 låtit uppföra en befäst gård, Malmöhus, och dit förlades präglingsen. Utöver sterlingar slogs skillingar. Hansastäderna hade nämligen på 1430-talet börjat prägla en ny valör, schillingen, vilken hade värdet av 12 penningar. Detta exempel togs upp av Danmark ca 1444. Mynttypen fanns sedan kvar i det danska myntsystemet fram till dess att kronan infördes 1873. Dessutom präglades witten, eller hvid som myntet kallades i Danmark; bägge namnen är en översättning av latinets alba moneta. En hvid präglad för Christopher av Bayern har hittats i Uppåkra.

En gotländsk örtug präglad i Visby (1320-talet – ca 1450), tre tjurhuvudbrakteater från 1400-talets Mecklenburg, witten från Bremen, Hamburg, Lübeck, Lüneburg och Stralsund samt två artigar präglade för Livländska Orden i Reval under slutet av 1300-talet, är ytterligare några exempel på medeltidsmynt som hittats vid undersökningarna i Uppåkra – och fler kommer det med all säkerhet att bli (fig. 15).

Myntens spridningsmönster i Uppåkra

För att få en uppfattning om hur mynten fördelade sig över undersök-

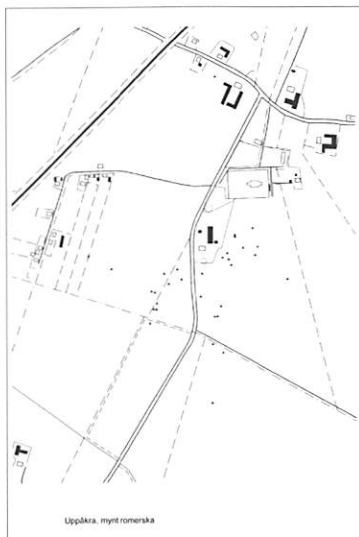

Fig. 16. Spridningskarta över romerska mynt.

ningsområdet, vilket sannolikt ger en bild av vilken omfattning boplatsen haft under olika tidsperioder, togs spridningskartor fram för de olika mynttyperna. Att ta i beaktande när man studerar dessa är att mynten kan ha anlänt till Uppåkra vid en väsentligt senare tidpunkt än vad deras datering anger.

Romerska mynt

Spridningskartan visar att det största antalet denarer hittats söder och sydväst om kyrkan. Bilden speglar troligen var den tidigaste bosättningen funnits, om vi gör antagandet att de romerska denarerna nått Uppåkra kanske redan så tidigt som under slutet av 200-talet eller 300-talet. Det är dock fullt möjligt att denarerna kan ha nått fram till Uppåkra vid en betydligt senare tidpunkt (fig. 16).

Arabiska mynt

Den spridningskarta som togs fram för de arabiska dirhemerna visar att utbredningsområdet ökat markant i jämförelse med utbredningen av de romerska denarerna. Ett väsentligt större boplatsområde måste nu ha tagits i bruk. Tänkbart är också att mynten kan ha använts på annat sätt inom området (fig. 17).

För att få en uppfattning om det förelåg några kronologiska skillnader i utbredningen av de arabiska mynten togs spridningskartor fram för en begränsad del av de två största grupperna, abbasider och samanider. Tanken var att det kanske skulle fin-

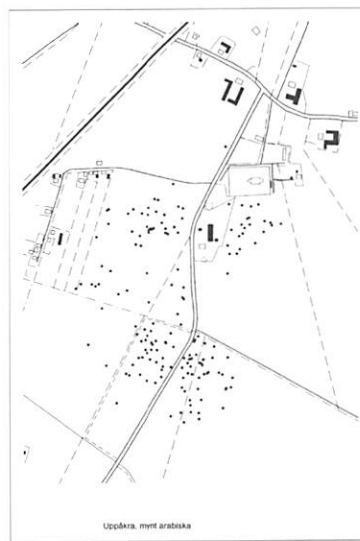

Fig. 17. Spridningskarta över arabiska mynt.

nas en koncentration av samanider. Så var emellertid inte fallet utan bägge typerna visar en jämn utbredning över boplatsområdet. Undersökningen bör vid tillfälle upprepas på en mera omfattande del av materialet. Att ha i åtanke är att de arabiska mynten oftast var minst femtio år gamla när de hamnade i jorden hos nordborna, varför spridningskartan med all sannolikhet avspeglar en väsentligt senare situation i Uppåkra än vad myntens datering anger.

Västeuropeiska mynt

Av spridningskartan som tagits fram för de västeuropeiska mynten visar det sig att de fördelar sig över i stort sett samma utbredningsområde som de arabiska. Undantaget är att ett av de engelska mynten kom upp en bit nordöst om kyrkan (fig. 18).

Medeltida mynt

Spridningskartan över de medeltida mynten var kanske den bild som bjöd på den största överraskningen. Utbredningen av det medeltida myntmaterialet visar sig täcka ett område betydligt större än förväntat. Antagandet att den medeltida bosättningen i Uppåkra varit av ringa omfattning och förväntades att vara lokaliserad till norr om kyrkan, stöds inte av spridningskartan. Särskilt i sydlig riktning finns ett relativt stort antal mynt. Att spridningskartan visar denna bild kan säkert ge anledning

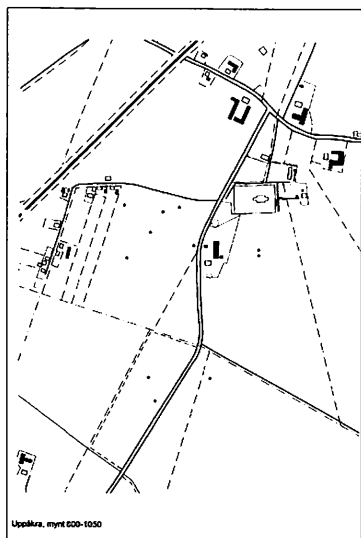

Fig. 18. Spridningskarta över västeuropeiska mynt.

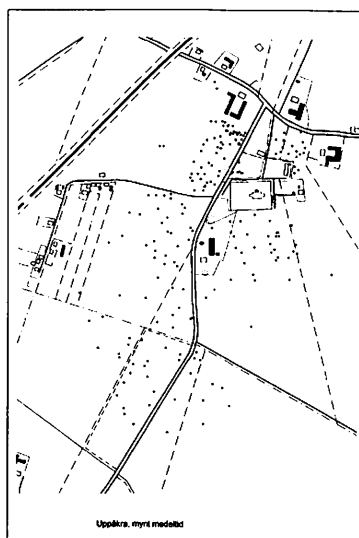

Fig. 19. Spridningskarta över medeltida mynt.

till framtida diskussioner. Kanske är det vi ser ett resultat av jordbruksarbete men kan likaväl visa sig vara tecken på en omfattande bosättning i Uppåkra under medeltiden (fig. 19).

Slutord

Att säga att det myntmaterial som vi funnit i Uppåkra är synnerligen intressant är inte att göra en överskattning. Dess betydelse för att förstå boplatens utveckling under en lång tidsperiod, från kanske 200-talets slut till omkring år 1500, är av största betydelse. Det är ett privilegium att få arbeta med att bestämma dessa mynt och att sedan i denna uppsats presentera materialet. Ett stort arbete återstår att göra då många mynt fortfarande väntar på konservering och bestämning. Detta kan komma att mycket förändra de olika mynttypernas spridningsmönster i Uppåkra och de tyngdpunkter vad avser myntens datering som vi för närvarande kan skönja. Förhoppningsvis kommer det att bli möjligt att vid en senare tidpunkt presentera detta unika material i sin helhet.

Första delen publicerades i *SNT* 2002:3.

Källor

Stort tack riktas till Gert Rispling som har bestämt samtliga arabiska mynt. Tack till Arne Sjöström och Birgitta Piltz Williams, Arkeologiska institutionen vid Lunds Universitet, för fina spridningskartor samt till fotograf Bengt Almgren, Historiska museet, Lund, för hjälp med bilderna.

Litteratur

För bestämning av de romerska mynten har använts *Coins of the Roman Empire in the British Museum*, Vol. II-IV, London, 1930-1940 och *Roman Imperial Coinage*, Vol. II-VIII, London, 1936-1981.

Haugberg, P. 1900. *Myntförhold og Udmyntninger i Danmark indtil 1146*. Köpenhamn.

Kilger, C. 1992. *Magdeburgmynt och Sachsenfennige. En fallstudie baserad på det svenska materialet*. Uppsats i Arkeologi. Stockholm.

Malmer, B. 1966. *Nordiska mynt före år 1000*. Lund.

Mansfeld-Büllner, H. V. 1954. *Afbildninger af samtlige hidtil kjendte Danske Mønter fra Tidsrummet 1241-1377*. Köpenhamn.

Musset, L. 1993. *Skandinaverne og det vesteuropæiske kontinent. Viking og Hvidekrist. Norden og Europa 800-1200*. Uddevalla.

Silvegren, U. 1987. *En Stampkopplingsstudie. Svend Estridsens mynttyp Hauberg nr 28*. Seminarieuppsats. Lund.

– 1995. *Skånelands Mynthistoria. Myntningen i Sverige 995-1995. Numismatiska Meddelanden XL*. Stockholm.

Wilson, D. 1993. *Skandinaverna och Britiska öarna. Från Vikingar till Korsfarare. Norden och Europa 800-1200*. Uddevalla.

Ovanstående material har i mindre omfattning publicerats i *Fynden i Centrum*. Keramik, glas och metall från Uppåkra. Uppåkrastudier 2. *Acta Archaeologica Lundensia*. Lund. 1999. Föreliggande artikel är en med nyare material uppdaterad och utökad version av denna. □

Gunnar Ekströms Stiftelses gåvor tillförda Kungl. Myntkabinettets samlingar år 2000

Kungl. Myntkabinettet tackar Gunnar Ekströms Stiftelse för gåvorna år 2000. De 1 225 föremålen har fått ätta inventarienummer:

Tretton tidiga aktiebrev med exempel på verksamheter under industrialismens genombrott som spinnerier, ångfartyg, kanal, vattenkuranstalt, bryggerier, järnväg och dessutom en börstidning inköptes på Svenska Föreningen för Historiska Värdepapper den 16 november 1999. KMK 102 920. Bild 1.

Fyra medaljer, varav en medalj från Olympiska spelen i Berlin 1936, två märken samt två biljetter från olympiska spel och nio ryska jetonger från perioden 1887 till 1925 förvärvades vid Ahlströms auktion den 13 november 1999. KMK 102 929. Bild 2 a-c.

Den till antalet objekt största gåvan omfattar 810 föremål. Av en dansk samlare inköptes leksakspengar av metall, plast och papper, adressmynt (1800-talsreklam), reklamjetonger, minnesmedaljer, myntklubsjetonger, lyckomynt, lokalmünt från Christiania mm. KMK 102 945. Bild 3 a-b.

På Ahlströms auktion i april 2000 förvärvades objekt från flera olika samlarområden. En merovingisk triens, ett nordiskt mynt troligen ur ett skånkt vikingatida fynd, en svensk medalj, polletter, spelmarker, sedlar, danska medaljer, föremål från olympiska spel, finska ordnar och andra förtjänsttecken hör till gåvan. De 99 föremålen har inv.nr KMK 102 946. Bild 4 a-e.

Två tidiga aktiebrev utgivna av Levantiska Compagniet år 1748 och Lovisæ-bergs silfwer- och kopparvärks bolags plan med en invitation till deltagande uti samma bolag år 1749. De såldes av en samlare. KMK 102 958. Bild 5 a-b.

Från olika länder kommer de tjugosex föremål – fyra mynt, en medalj, ettärke samt tjugo Röda korsordnar och tecken – som inköptes på Ahlströms auktion i november 2000. KMK 103 009. Bild 6.

Från Lennart Walléns dödsbo införskaffades 116 femkronorssedlar, 121 tiokronorssedlar samt tjugo ”sedlar” utgivna av Röda korset. KMK 103 014.

3a. Lokalmynt från Christiania i Danmark. Flagga, valören 1 klump, 1971-1991. Cannabisblad och omskriften "Lev och lad andre leve".
KMK 102 945. Neg. 4884.

4a. C. A. Lindgren & Co, Vinhandel AB, papperspollett à 8 öre. Firman började sin verksamhet 1879 då den övertog L. O. Smiths vin & sprituosa-aktiebolag som var verksam 1871-79. Vinhandelspolletterna användes huvudsakligen under perioden 1870-1900 och främst i Stockholm.

Vinhandeln lämnade dem som ersättning för tomflaskor. Panten lämnades tillbaka vid inköp av nytt vin.

Det var dyrt och svårt att få fram nya flaskor, dessutom bands kunden till vinbutiken.

Eva och Ian Wiséhn: Vinhandelspolletter från Stockholm 1 resp. 2.

SNT 1997:1 s. 4-15 och 1997:2 s. 42-48.

KMK 102 946. Neg. 4884.

3b. Danmark, adressmynt. T. C. Lange & Co. Hvide varer. Læderstræde 8. Aabent fra 10 form. til 6 eftm. Frånsidan: Børsen. N. H. & Co. Koppar.
KMK 102 945. Neg. 4884.

2c. Järnvägsjetong med Nikolaj II:s monogram och 1905.

Den andra sidan visar det medeltida slottet Olofsborg i Nyslott (Savonlinna) och året 1907. Jetong över järnvägen Elisenvaara-Nyslott öppnad 1907/1908 (1.2 1908). Sträckan är ca 10 mil.

Nyslott ligger i det stora sjöområdet i Finland och Elisenvaara ligger väster om Ladoga i Ryssland. Jetongen är från förryskningstiden i Finland. Kurt Pettersson: Suomalaiset rautatiejetonit. Numismaattinen Aikakauslehti 1996:1 s.

13 nr 17. Silver, guld, emalj.
KMK 102 929. Se omslagsbilden i färg.

4c. Dansk medalj över Köpenhamns privilegier 1661. Kristian V och Köpenhamns vapen. Galster 111)(108. Ossbahr 27. Silver 42 mm. KMK 102 946.

4b. Näse gård och bruk, röd papperspollett à 5 läst kol. Näse gård i Finland omnämns första gången på 1500-talet. C. J. Sallman flyttade bruket på 1830-talet. Privilegiebrev gavs för Näse Bruk 12 februari 1834. I slutet av samma år startade verksamheten som hölls igång till 1895. Namnet skulle enligt brevet vara Näse Bruk och produkten skulle märkas NÄS vilket också står på polletterna. Kolpolletterna användes från mitten av 1800-talet till brukets stängning. Det var brist på mynt och dessutom kunde polletterna användas på ortens och brukets egna försäljningsställen och krogar. Nils J. Lindberg: Brukspolletter av papp i Finland, SNT 1998:2 s. 35, samt Nils J. Lindberg: Pahlvipoletteja sysimarkkoina Näsen ruukissa. Numismaattinen Aikakauslehti 1996:1 s. 22-23.
KMK 102 946. Neg. 4884.

4d. Dansk medalj över Infödersrätten 29 januari 1776 (medborgerliga rättigheter). Kristian VII. Av J. C. Adzer. Galster 481. Silver. 63 mm. KMK 102 946.

4e. Merovingiskt guldmunt, triens, präglad i Lieusaint, ca 3 mil SÖ om Paris, ca 600-675. Åtsida: +LOCOSANCO. Frånsida: +DACOALDO, Dacovaldus. LO (upp och ner). Prou 852. Vikt 1,25 g. KMK 102 946. Neg. 4883.

N° 114.

WI nedanskrefne Directeurer af det med Hans Kongl. Majts allernådigtste Privilegio inrättade Swenska Levantiske Compagniet, betyge härmed, at Directeurerne ~~Sve. Anders Blomgren~~

hafwer insatt och betalt, för En Lott uti bemelte Compagnie, en Summa af 1500 daler km. ~~utaf Sw. Anders Blomgren~~ för hvilken Summa Directeurerne ~~Sve. Anders Blomgren~~

eller den som genom behörig Transport är innehafware af denna Lottfedel, är delaktig uti bemelte Compagnie, på fatt som Associations reglorne förnä och innehålla. Til wiffo hafwe wi denne Lottfedel med wåre namns egenhändige undersättande och Compagniets sigill bekräftat. Stockholm den 15 December Anno 1748.

Daler 1500 Kopparmynt.

Uppå Swenska Levantiska Compagniets wågnar.

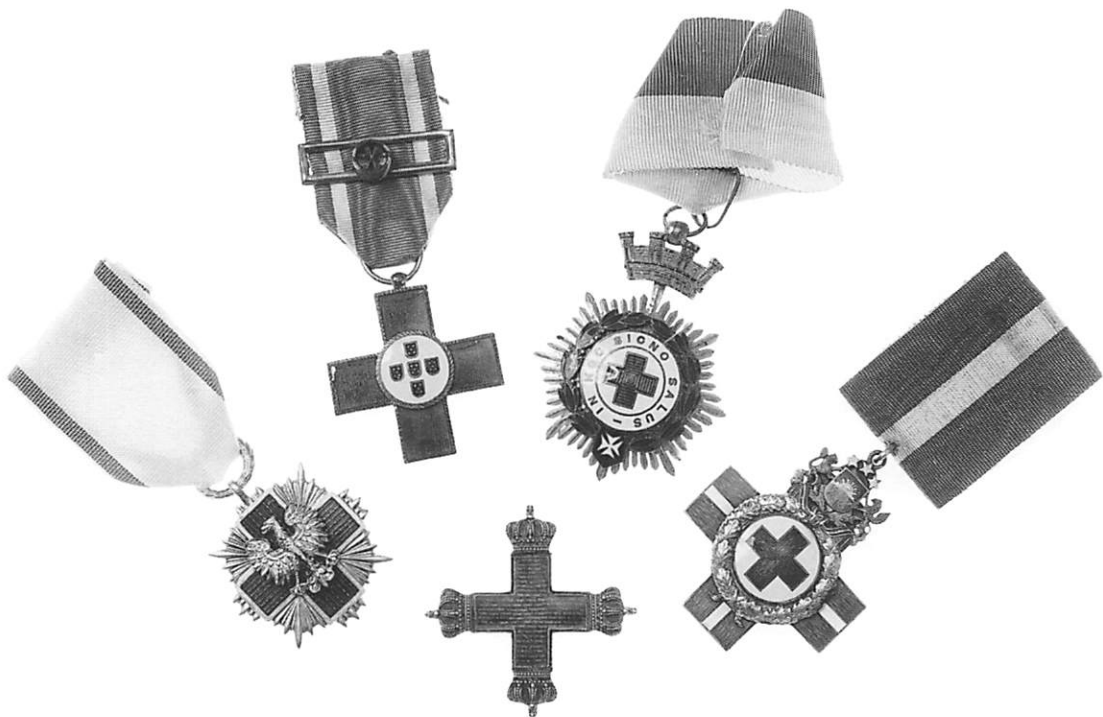
Anders Blomgren

P. J. Nyström

5a. Aktiebrev. Levantiska Compagniet. Lottsedel nr 114, å 1500 daler km, utgiven i Stockholm den 15 december 1748. KMK 102 958. Neg. 4882.

5b. Lovisæ-Bergs Silfwer- och Koppar-Wärks Bolags Plan samt Invitation Til Deltagande uti samma Bolag. STOCKHOLM, Tryckt af Peter Jöransson Nyström, 1749. KMK 102 958. Neg. 4882.

6. Rödakorsordnar fr. v.: Röda korsmedalj från Polen; Riddartecken från Portugal, den andra sidan som framsidan men texten INTER ARMA CARITAS i rundeln; Förtjänstorden, kommandörstecken från Spanien med texten IN HOC SIONO SALUS; Riddartecken från Lettland, den andra sidan visar i en rundel på korsets mitt, dateringen 19 20/XI 18. I mitten: Tyskland, Preussen, hederstecken. Röda Korset grundades 1863 på initiativ av Henri Dunant för att hjälpa krigsoffer. Symbolen är den

schweiziska flaggan med omvända färger som en hedersbetygelse till grundarens hemland. När de första Nobelprisen delades ut år 1901 belönades Henri Dunant med det första fredspriset för grundandet av Röda Korset.

Organisationen har mottagit Nobels fredspris ytterligare tre gånger: 1917 och 1944 för insatserna under första resp. andra världskriget samt 1963 för Röda Korsets insatser under de första hundra åren. KMK 103 009.

Neg. 4904.

Årets sista gåva var en skruvtaler tillverkad i Augsburg av en taler präglad i Hall, Österrike för kejsar Leopold I år 1698. Skruvtalern innehåller nitton pappersrundlar med kolorerade kopparstick utförda av Abraham Remshards (1684-1754). De beskriver den dansk-halliska missionen i Trankebar. Skruvtalern inhandlades vid Thomas Høiland Møntauktion i november 2000. KMK 103 033. (Wiséhn, Eva: Denna taler den ska vandra, SNT 2001:2.)

Inger Hammarberg

Sveriges Sedlar – att publicera en webbsida

hem.passagen.se/sedel/index.htm

När man börjar samla frimärken, mynt eller sedlar upptäcker man snart att mängden objekt blir ganska skrymmande. Frimärkssamlande är mycket "baktungt" med stora nyttgävor varje år så att man tvingas begränsa sig. Myntsamlande är i stället "framtungt" med ett stort antal äldre mynt.

Sedelsamlande har den fördelen att det finns ett begränsat antal svenska sedlar som knappast kommer att bli skrymmande, och man kan nästan bli bekant med varje sedel. Det som sätter gränsen är snarare ekonomin, äldre sedlar av högre valör är mycket

dyra. När man har nått sin ekonomiska gräns kan man utöka samlingen med olika årtal av samma sedeltyp för de billigare sedlarna. Om man har ett stort antal årtal av samma typ (inklusive några dubletter) är det mycket givande att försöka gruppera ett antal årtal i undertyper. Det viktigaste blir till slut letandet efter de nya typer och varianter som saknas i katalogerna. Ny information finns i böcker, värderingskataloger och auktionskataloger. Det viktiga blir då inte att själv äga olika sedlar utan beviset för att en upptäckt är riktig. Bildbevis är säkrare än skriftliga uppgifter, vilket gör att man måste skaffa egna sedlar som styrker ett på-

stående och dessutom är det trevligt att kunna förgylla en tråkig webbsida med bilder.

Jag publicerade min första upptäckt inom sedelsamlandet i *Skandinaviska Myntmagasinet* 1988:7. Den korta notisen handlade om skillnaden mellan boktryck och offset för sedlarna i 1965 års serie. Detta motiverar en uppdelning i olika typer. Nästa artikel kom i *SNT* 1993:8. Artikeln handlade om hur man identifierar årtiondet hos alla sedlar i 1985 års serie. Jag fick ytterligare ett antal artiklar tryckta i *SNT* under åren 1994-96.

Auktion 142

Onsdagen 5 juni 2002.

Tid: 19:00

Plats: Kungliga Myntkabinettet
Slottsbacken 6, Stockholm.

Visning: 5 juni 17:00 - 18:30

Objekt nummer: 1, 5, 7, 10, 12, 13, 15, 21, 36, 37, 38, 42, 47,
48, 50, 53, 57, 65, 67, 89, 97, 98 är dubblettexemplar ur
Svenska Numismatiska Föreningens bibliotek.

Katalogen är utarbetad av Anders Nordin, Stockholm.

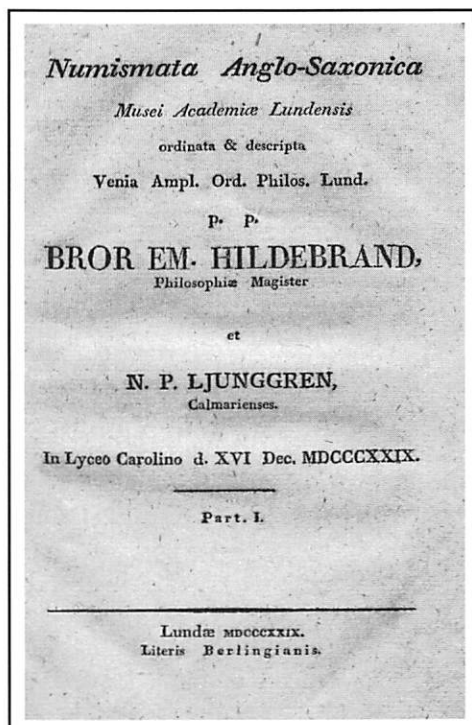
Auktionsvillkor för Svenska Numismatiska Föreningens auktioner

1. Endast medlemmar i Svenska Numismatiska Föreningen, nedan kallad SNF, eller i annan till Nordisk Numismatisk Union ansluten förening äger rätt att närvara och lämna bud.
2. Medlemmar i till SNF anslutna klubbar och föreningar har rätt att lämna gemensamma bud i sin klubbs eller förenings namn, men äger inte rätt att lämna personliga bud i eget namn.
3. Katalogens uppgifter har utformats med största möjliga omsorg med reservation för smärre misstag eller fel som kan ha uppstått vid katalogens redigering. Korrigeringar kan komma att meddelas vid auktionstillfället.
4. Objektens äkthet garanteras, om ej annat anges
5. Objekten säljes i vid klubbslaget befintligt skick, och då de finns att granskas vid angiven visningstid accepteras normalt inte reklamationer från vid auktionen närvarande personer. Eventuella reklamationer får icke beläggas med lösen.
6. De priser som anges i katalogen är minimipriser, anbud under minimipriset accepteras ej.
7. Auktionsledningen avgör eventuella tvistefrågor i samband med auktionen och har rätt att slå samman, dela, utsluta och ändra ordningsföljden mellan objekten i förhållande till katalogen, om så visar sig lämpligt.
8. Budgivare är alltid själv ansvarig för avgivet bud, även om detta sker på annan persons uppdrag.
9. Auktionsledningen avgör eventuella tvister rörande budgivningen och har också rätt att om den så bedömer lämpligt åter ta upp ett tidigare nummer till förnyat utrop.
10. Inropsavgift på 10% på klubbslagets pris tillkommer och erläggs köparen.
11. Inköpta objekt skall avhämtas omedelbart efter auktionen mot erläggande av full betalning. Önskas andra villkor skall detta överenskommas med auktionsledningen före auktionens början.
12. Anbud från icke närvarande budgivare bevakas av auktionsledningen utan extra avgifter och inropas, om så möjligt, så förmånligt som möjligt för anbudsgivaren.
13. Om två skriftliga anbud är lika, äger det först datumstämplade företräde.
14. Icke närvarande budgivares erhållna objekt översändes mot postförskott, om inte annat begärts, varvid kostnader för försändelse och emballage samt postens avgifter tillkommer.
15. Äganderätten till objekten övergår till köparen först när full betalning är SNF tillhanda.
16. Tvister som kan uppstå i samband med denna auktion skall hänskjutas till Stockholms tingsrätt, vilken skall tillämpa Svensk lagstiftning.
17. Deltagande i auktionen är frivilligt och innebär acceptering av dessa villkor.

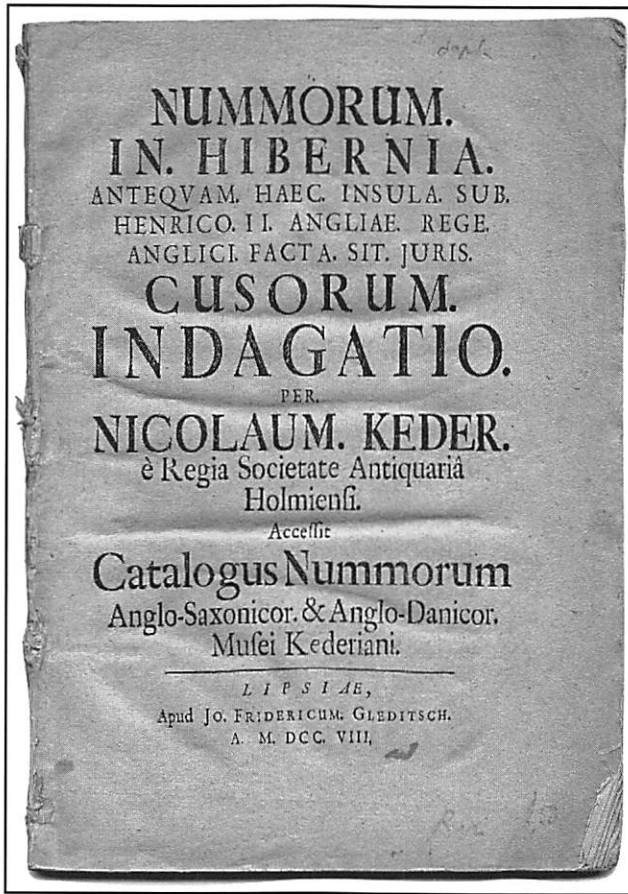
Numismatisk Litteratur

- 1 **Aakjær, S. (Red.).**
Mynt, Nordisk kultur XXIX. Stockholm 1936.
Vackert halvfranskt band. (100)
- 2 **Aakjær, S. (Red.)**
Mynt, Nordisk kultur XXIX. Stockholm 1936. Hft. (80)
- 3 **Ahlström, Almer och Jonsson.**
Sveriges besittningsmynt. Stockholm 1980. Inb. Nyskick. (200)
- 4 **Appelgren, T.G.**
Gustav Vasas mynt. Stockholm 1933. Hft. (200)
- 5 **Areen, Ernst E.**
Nordiska ländernas officiella belöningsmedaljer.
Stockholm 1938. Grönt klotband. (100)
- 6 **Becker, C.J. (red.)**
Studies in Northern Coinages of the Eleventh Century. Det Kongelige Danske
Videnskabernes Selskab. Historisk-filosofiske Skrifter 9:4. København 1981.
*Hft. Innehåller ett antal mycket väsentliga bidrag av Becker, Blackburn,
Dolley, Malmer, Jonsson.* (150)
- 7 **Belloni, Gian Guido.**
Le monete romane dell'età repubblicana. Milano 1960. 59 planscher med
myntavbildningar. Förlagets dekorerade linneband. (100)
- 8 **Bergquist, J.**
Värmland förr och nu 1905. Värmlands museums mynt-samling tillhörig
Karlstads högre allmänna läroverk och Värml. natur-hist. och
fornminnesför. ordnad och beskrifven af J. Bergquist. Karlstad 1905. Hft.
Något trasig rygg. (50)
- 9 **Bolten, J.**
Dutch banknote design. A compendium. Amsterdam., 1988. 327 s.
Exklusivt verk med ett stort antal färgillustrationer. (300)
- 10 **Brisman m.fl (red).**
Sveriges Riksbank 1668-1918. Stockholm 1918. 5 volymer. Röda klotband.
Exlibris: Knut A Tengdahl. (200)

- 11 **Chevalier, M.**
Om Myntet. Afhandling i Politisk Ekonomi. Stockholm 1867. Inb. Ryggen
nött och fragil. Ur denna kan vi t.ex. citera följande om "Myntets Natur":
*Det måste vara af ett ämne, som eger värde i sig sjelft, och kan endast vara af
guld eller silver.* (250)
- 12 **Galster, G.**
Sylloge of coins of the British isles 15. Copenhagen Part III c. London
1970. Klotband med skyddsomslag (100)
- 13 **Hallberg, Mauritz.**
Några anteckningar om Åbo mynten. Helsingfors 1919. Hft, löst omslag.
Oskuren. (300)
- 14 **Hatz, Gert.**
Handel und Verkehr zwischen dem Deutschen Reich und Schweden in der
späten Wikingerzeit : die deutschen Münzen des 10. und 11. Jahrhunderts in
Schweden : Habilitationsschrift Hamburg / Gert Hatz. Lund 1974. Hft.
Osprättad.
*Detta verk är resultatet av många decenniers samlad kunskap och
innehåller den enda publicerade förteckningen över vikingatida tyska
mynt funna i svensk jord.* (250)
- 15 **Hede, H.**
Danmarks og Norges Mønter
1541-1814-1970. 2:a upplagan.
Köpenhamn 1971. Inb. (100)
- 16 **Hildebrand, B. E.**
Numismata anglo-saxonica musei
regiæ Academiæ lundensis
ordinata et descripta. Lund 1829.
Hft. Bra skick med marmorerat
pappomslag. (400)

- 17 **Hildebrand, B. E.**
Samlingen af svenska mynt i Riksbankens myntkabinett / [utg. av Hans Hildebrand jämte 2 tillägg]. Stockholm 1889. Hft. Osprättad. Nyskick. (200)
- 18 **Hildebrand, B. E.**
Minnespenningar öfver Enskilda Svenska Män och Qvinnor. Stockholm 1860. Hft. Oskuren i mycket gott skick. (150)
- 19 **Hillebrandsson Ugglå, Carl.**
Svea- Rikes råds-längd. Stockholm 1791. Åtta avdelningar komplett med bihang och tillägg, totalt omfattande öfver 400 sidor. Samtida halvfranskt band i gott bruksskick. Sällsynt.
Innehåller historisk introduktion samt förteckningar och korta personbeskrifningar öfver rikets jarlar, rådsherrar mfl alltsedan tidig medeltid och fram till och med Gustav III . Ett mycket intressant och innehållsrikt komplement till Brenners och Berchs mynt- och medaljbeskrifningar samt personhistoria. (1200)
- 20 **Högberg, T.**
Svenska numismatiker under fyra sekler. Göteborg 1961. Hft. Eftersökt
Med dedikation från Högberg. Den f.n. bästa bibliografen öfver äldre svensk numismatisk litteratur. (300)
- 21 **Ingholt, Harald.**
Centennial publication of The American Numismatics Society.
New York 1958. (100)
- 22 **Jonsson, K.**
Viking-Age Hoards and Late Anglo-Saxon Coins : a study in honour of Bror Emil Hildebrand's Anglosachsiska mynt. Stockholm 1987. Inb. (150)
- 23 **Kaminski, Kurpiewski.**
Katalog Monet Polskich. 1587 - 1632. Warszawa 1990. 515 s, Hft.
Den troligtvis bästa beskrifningen med avbildningar öfver Sigismunds polska mynt. Innehåller individuella bedömningar av sällsynthet hos enskilda mynt ned på variantnivå (!) samt värderingspriser. (200)

24 **Keder, N.**

Nummorum in Hibernia antequam haec insula... anglici facta sit iuris cusorum indagatio... Accessit catalogus nummorum anglo-saxonicor. & anglo-danicor. Musei Kederiani. Lipsiae 1708. Planscher saknas. Rar.

Keder, som var född 1659, studerade, liksom den något äldre Brenner, under bl.a. Johannes Schefferus. 1697 utnämndes han till assessor vid Antikvitetsarkivet. Utöver fullbordandet av Brenners livsverk, publicerade Keder ett antal skrifter av mindre omfång. Av Keders författarskap förtjänar speciellt förteckningen över Graingers (f.d. Brenners) samling, *Catalogus nummorum sueogoticorum...*, tryckt i London 1728, samt *Nummorum in Hibernia...*, att omnämnas. Den sist nämnda innehåller f.ö. även en förteckning över delar av Keders egen myntsamling - väl en av de allra första tryckta förteckningarna över svenska samlingar som överhuvud taget existerar.

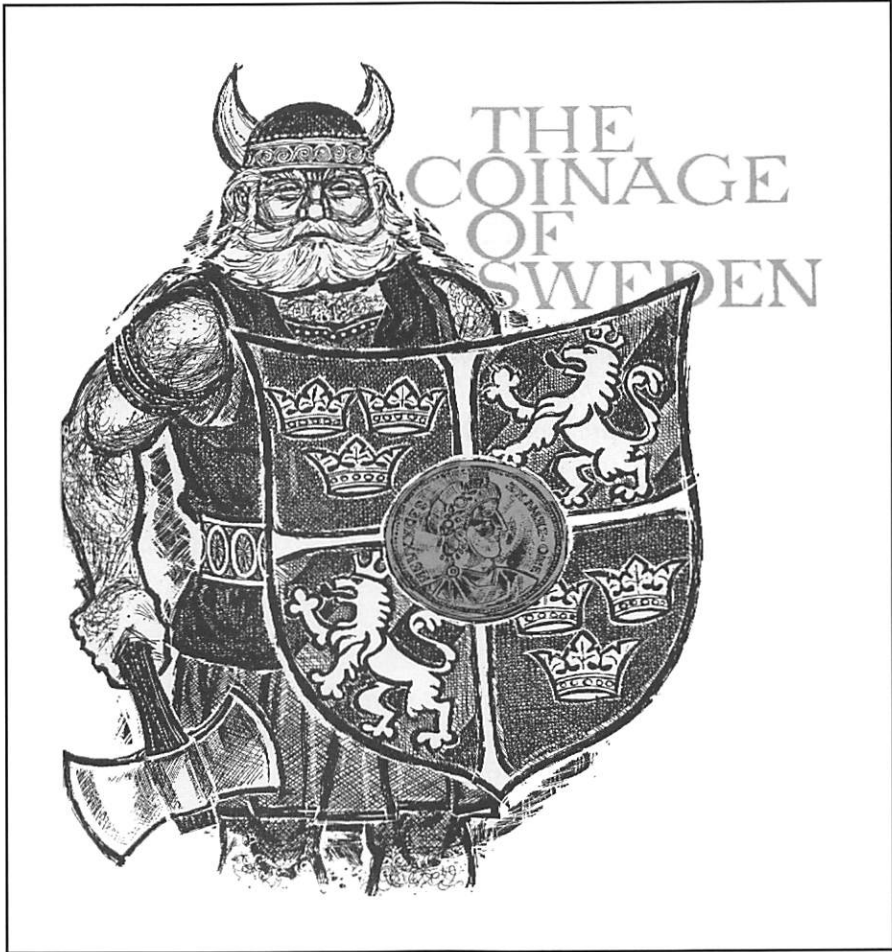
Nyligen såldes ett komplett exemplar av denna skrift sammanbunden med Christoph Wolterec, "Electa rei numariae" på auktion hos George Frederic Kolbe, USA. Slutpriset blev 450 USD + avgifter.

(700)

25 **Klackenberg, H.**

Moneta Nostra. Monetarisering i medeltidens Sverige. Lund 1992. Hft.

I denna avhandling får vi följa den spännande utvecklingen mot en penningekonomi där mynt började användas i dagliga transaktioner av de bredare folklagren. (150)

26 **Kosoff, A.**

The Coinage of Sweden. Encino, Ca. 1961. 28s. Hft. Ovanlig.

Se Lars Lagerqvists fantastiska recension i NNUM 1962:2 s 34-35. (150)

27 **Kungl. Mynt- och Justeringsverket.**

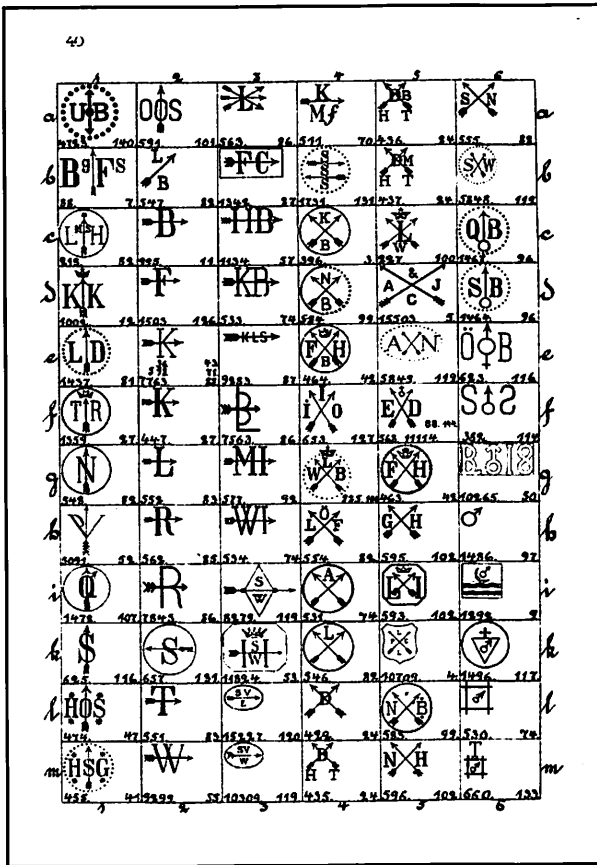
Myntdirektörens underdåniga berättelse för år 1917 (1918); Stockholm.

Detta häfte innehåller förutom detaljerade beskrivningar och tabeller; även en återgiven relation om myntet "Underdån ödmjuk Relation om Myntet" (från ett manuskript från 1720-talet). Hft. På omslaget finns K.A. Wallroths egenhändiga namnteckning och datumet 21/3 1918. (50)

- 28 Lagerqvist och Nathorst-Böös.**
Vad kostade det? Priser och löner från medeltid till våra dagar. 1:a uppl. Borås 1984. Inb. Nyskick. (100)
- 29 Lindgren, T.**
Sveriges mynt 1719-1776. Stockholm 1953. Hft. (125)
- 30 Lofström, K.**
Sveriges riddarordnar. Stockholm 1948. 624 s, Gediget ljusbrunt original helskinnband dekorerat på främre pärmens framsida med kerubhuvud. Nummer 24 av totalt 500 tryckta ex. Välbevarad, dock med lätt bristning i ryggens övre kapitäl.
Denna omfattande referensbok innehåller detaljerade historiska informationer om och vackra illustrationer av heraldiska bildelement som återfinns hos svenska mynt, medaljer och ordnar från Vasatiden och framåt. En praktbok vars lilla upplaga spreds i främst Riddarhusets kretsar varför den är praktiskt taget förbisedd i myntsamlarkretsar. En outhärlig bok för kunskapstörstande numismatiker. (1200)
- 31 Malmer och Rasmusson (Red.)**
Commentationes de nummis saeculorum IX - XI. In Suecia repertis. Vol 2. Stockholm 1968. Hft. (100)
- 32 Malmer, B.**
Mynt och människor. Vikingatidens silverskatter berättar. Uddevalla 1968. Inb. *Denna bok är den enda, på svenska, populärt skrivna skildringen av vikingatidens mynt och silverskatter.* (100)
- 33 Malmer, B.**
Den senmedeltida penningen i Sverige = Late medieval pennies in Sweden : svenska brakteater med krönt huvud och krönte bokstäver : bracteates with crowned head and crowned letters. Stockholm 1980. Hft. Osprättad.
De som samlar på svenska medeltida mynt bör ha denna bok i sitt bibliotek. Den behandlar främst den mycket stora myntgruppen brakteater med ett krönt framvänt huvud. Även bokstavsbrakteater från samma period behandlas. Boken innehåller ett flertal planscher samt en fyllig fyndförteckning. (200)

- 34 **Malmer, B.**
Olof Skötkonungs mynt och andra Ethelred-imitationer.
Lund 1965. Hft. (100)
- 35 **Malmer, B.**
Nordiska mynt före år 1000. Lund. 1966. Inb. Avhandling. Nyskick!
*Tack vare denna avhandling kunde bl.a. de s.k. Birkamynten slutligen om-
attribueras från vikingastaden Birka på Björkö i Mälaren till Hedeby i
Danmark.* (500)
- 36 **Malmer, B.**
Nordiska Mynt före år 1000. Lund 1966. Häftad. (150)
- 37 **Malmer, B. (Red.).**
Corpus nummorum saeculorum IX-XI. 1. Gotland.
1. Akebäck-Atlingbo. Lund 1975. Hft. (75)
- 38 **Malmer, B. (Red.).**
Corpus nummorum saeculorum IX-XI. 1. Gotland.
2. Bäl-Buttle. Lund 1977. Hft. (75)
- 39 **Malmer, B. m.fl.**
Kung Olofs mynthus i kvarteret Urmakaren, Sigtuna.
Stockholm 1991. Hft (50)
- 40 **Marco, J. (översättning av G. Gällmo)**
Mynttecken från hela världen. Stockholm 1983. Inb. Med skyddsomslag.
*En användbar handbok för den som vill veta mer om diverse förkortningar på
all världens mynt.* (25)
- 41 **Person, E.**
Sveriges mynt 1855-1873. 1939. Hft. (50)
- 42 **Platbarzdis, A.**
Coins and Notes of Estonia, Latvia, Lithuania. Stockholm 1968.
Orginalband med skyddsomslag. (50)
- 43 **Rasmusson, N.L.**
Sterlingar och barrer som betalningsmedel på Gotland under 1200-talet.
I: Gotländskt Arkiv 1940, s. 29-44. . Visby 1940. Hft. (50)

- 44 Renqvist, A.**
Arvid Karlsteen. En medaljgravör och konstnär från Karlarnes tid.
Helsingfors 1931. Hft.
En läsvärd bok med vacker typografi. (200)
- 45 Rundqvist, G.H.**
Förteckning över Växjö högre allmänna läroverks Mynt- och Medaljsamling.
Del II. Växjö 1928. Hft. Gott skick. (50)
- 47 Sydenham, E. A.**
Historical References to Coins of the Roman Empire. London 1968.
Förlagsband. (50)
- 48 Thomsen, Rudi.**
Studies in Ancient History and Numismatics. Aarhus 1988. (50)
- 49 Thordeman, B.**
Ein eigenartiges Münzpräegerät. Särtryck ur: Acta Archaeologica Vol. VI
Fasc. 3. Köpenhamn 1936. Hft.
*I detta bidrag behandlar Thordeman bl.a. den s.k. falskmyntarmatrisen från
Lödöse.* (50)
- 50 Tornberg, C.J.**
Numi Cufici. Uppsala 1848. Rent och fint exemplar.
Modernt grönt klotband. (500)
- 51 Westermarck, U & Nilsson, H.**
Sylloge nummorum Graecorum. 2 : The collection of the Royal Coin Cabinet,
National Museum of Monetary History, Stockholm. P. 3 : Attica-Lesbos.
1991. Inb. (100)
- 52 Widéen, H.**
Myntfynden i Västergötland. En arkeologisk-historisk studie (s. 43-84). I:
Västergötlands Fornminnesförenings Tidskrift [red. S. Welin]. Fjärde delen,
sjunde och åttonde häftena. Lidköping 1934. Hft. Omslaget något söndrigt.
*Denna fylliga artikel av H. Widéen är fortfarande oundgänglig för den som
vill studera myntfynden i Västergötland. I samma häfte finns även Widéens
korta artikel "Om myntfynd i offerkällor. Till frågan om offerfyndens
värdesättning ur kulturhistorisk synpunkt" (s. 122-125).* (150)
- 53 Öberg, Herje.**
Guldbrakteaterna. Stockholm 1942. Grönt Klotband. (200)

- 54 **Kungliga Patent- och Registreringsverket.**
Svenska Järnstämplat. Stockholm 1918. Klotband.
Mycket intressant och användbar för samlare av Svenska brukspolletter.
Riklig information om bruk, samt avbildningar av respektive bruks stämplat.
Rar. (600)
- 55 **Uppsala Sparbank 1830 - 1905.** Uppsala 1905. (30)
- 56 **Östergötlands Enskilda Bank, 1837 - 1912.**
Linköping 1912. Rött, samtida helskinnband, möjligen bundet för
presentationsändamål på styrelsenivå. Ytterst ovanligt band. Planschdel i färg
med Östgöta Enskilda banks sedlar.
*Kan detta vara det första i Sverige tryckta verket som avbildar i färg
fotograferade numismatiska föremål?* (500)
- 57 -
Sylloge Nummorum Graecorum. The royal collection of coins and medals of
Danish National Museum. Italy. New jersey 1981. (200)

Periodiska Publikationer

- 58 Numismatiska Meddelanden IV.**
A. W. Stiernstedt. Tillägg till beskrivningöver Svenska polletter.
Några smärre artiklar. Stockholm 1877. (200)
- 59 Numismatiska Meddelanden IV.**
A. W. Stiernstedt. Tillägg till beskrivning över Svenska polletter.
Några smärre artiklar. Stockholm 1877. Samtida halvfranskt band i bruks-
skick. (300)
- 60 Numismatiska Meddelanden VIII.**
Hallborg - Hartman. Gustaf II Adolfs och Christinas kopparmynt, jämte
strödda upplysningar rörande några kopparmynt från senare tider.
Stockholm 1883. (250)
- 61 Numismatiska Meddelanden X.**
B. E. Hyckert. Svenska enskilda personers minnespenningar.
Några smärre artiklar. Stockholm 1887. Hft. Fint skick. (150)
- 62 Numismatiska Meddelanden XIII.**
B. E. Hyckert. Sveriges och svenska konungahusets minnespenningar,
praktmynt och belöningsmedaljer efter 1874 jämte några från äldre tider.
Stockholm 1892. Hft. Liten reva högst upp på främre omslaget. (150)
- 63 Numismatiska Meddelanden XXIII.**
Flera artiklar av bl.a. av Lundström, Svensson, Appelgren och Wahlstedt.
Stockholm 1923. Hft. (200)
- 64 Numismatiska Meddelanden XXXII.**
U. Ehrensvärd. Medaljgravören Erik Lindberg 1873-1966.
Del 1: Introduktion, Katalog över skulpturer, porträttmedaljonger, gravvårdar
m.m. . Stockholm 1988. Hft. (50)
- 65 Rasmussen och Steenstrup.**
Numismatisk Index. Register till NNUM 1936-70.
Köpenhamn 1976. Inb. (75)

Auktionskataloger

- 66 **T. G. Appलगren, Stockholm.**
Förteckning öfver en samling Mynt och Minnespenningar till större delen ur Kongl. Myntkabinettets och Riksbankens Myntkabinettets duplettfförråd.
25 -26 februari 1909. Innehåller en del blyertsnoteringar. (175)
- 67 **Bank Leu AG.**
The Garrett Collection, part II. October 16-18, 1984. (50)
- 68 **H. Bukowski, Stockholm.**
Auktion 24. 1886. Svenska Mynt och Medaljer samt myntplåtar och pappersedlar. (175)
- 69 **H. Bukowski, Stockholm.**
Auktion 39. 1888. Granholms och Granfeldts samlingar. I gott skick. (200)
- 70 **H. Bukowski.**
Auktion 68. 1891. Omslagen lösa, annars ett gott exemplar. (150)
- 71 **H. Bukowski, Stockholm.**
Auktion 82. 1893. Hammer del II. Med grönt skyddsomlag.
Innehåller priser och (delvis) köpare. Kladdiga noteringar i blyerts. (150)
- 72 **H. Bukowski, Stockholm.**
Auktion 85. 1893. Förteckning öfver en samling mynt ur Kongl. Myntkabinettets duplettfförråd. Bra skick, hel och ren. Lätt riss på ryggen. (200)
- 73 **H. Bukowski, Stockholm.**
Auktion 101. 1896. Förteckning öfver en gammal samling konstindustri-föremål af Guld, Silver och ..., kongl. Medaljer och mynt. Delvis lös rygg.
358 nummer mynt & medaljer. (200)
- 74 **H. Bukowski, Stockholm.**
Auktion 107. 1897. Förteckning öfver framlidne kontorschefen J. F. H Oldenburgs efterlemnade dyrbara samlingar. Svenska kungliga och offentliga medaljer. Delvis lös rygg. (175)
- 75 **H. Bukowski, Stockholm.**
Auktion 108, 122, 124. Oldenburgs miniatyrmålningar, Bolinders samling m.fl.
Dessa kataloger innehåller ej objekt med numismatisk anknytning. (75)

1118 Gustav Adolph. Vierfacher Thaler 1633. GVSTAUS · ADOLPH · D · G · SUE · GO · W · Q · RE · M · P · FI · D · E · E · C · IN · Q · D
 Der vor einer belagerten Stadt nach links springende, geharnischte König in Feldherrnstab. Rv. Ohne Inschrift. Das verzierte schwed. Wappen unter Krone zwischen 16—33 Aussen herum ein Kreis von 30 Wappen. M. 5363. Sch. 2041. H. 175. 111 1/4 Gr. Vorzügl. erh.
 Abgebildet Tafel VIII.

1119 Doppelthaler o. J. GVSTAVVS · ADOL · D · G · SVE · GOT · VA · Q · REX · MAG · DVX · FIN · DVX · ES · ING · D · Innere Umschrift: · GLORIA · ● · ALTISSIMO · ● · SVORVM · ● · REFGIO Steh. gekr. u. geharn. König in. Scepter u. R. Apfel unter strahl. Gottesnamen vor einem Tisch. Rv. Ohne Inschrift. Gekr. schwed. Wappen in einem äusseren Kreise v. 16 u. einem inneren v. 14 Wappen. Old. 748. St. — Sehr schön.

Abgebildet Tafel VIII

1117 J-H	1117 B	Old. 407r. D. 1014r.	Ke 9174 6463
1118 2U17 - B 117 Ja. 104r. 350/400	70 2U17	Paagezug 230 röl. Sub. 205 r. 346 Kr. haben	Ba 1118 460460.- - Galen
1119 B 117++	72 7-H 1057 70 8 1174 117 2U17 146 2U22	old. 480 röl. s. ge-sch. 13A Sub. 256 Kr. (1047) Stk. - s. ihu v. Hers alt. v. galen 167. 4660	Ba 1119
1120 98	145 411 179 468 r.	Sub. Old. 224 r. 1374	Ba 1120
1121 9H Ja. 104r. 15-20	66 67 r. 2 106 2U17	Budbok 12 Old. 44 röl. 47 r. 812 Paage 29- 15 466 r. v. 3 röl.	Ba 1121 1121
1122 5X17 - 5E17 Ja. 104r. 150-200	77 682U 144 6117 167 6074	Old. 150 röl. Sub. 106 r. 108 Kr. Paage 100-	Ba 1122 s. ihu 160 röl. v. 10 röl.

76 Leo Hamburger, Frankfurt.

Mynt och medaljer. Auktion den 21 november 1910. Halvfranskt band med 18 ljustryckssplanscher.

Denna illustrerade katalogversion utgavs i en tryckt upplaga på endast 50 exemplar (anges på titelbladet). Upplagan indikerar att antalet stora köpare, oftast de som också närvarade på dessa auktioner, faktiskt inte var flera. Auktionen innehåller 2013 lots varav en riklig och viktig svensk del med flera tunga pjäser är avbildade, särskilt från Gustav II Adolf. Denna katalog är auktionsfirmans eget interfolierade exemplar (budbok) med noteringar kring objekten, tidigare referensförsäljningar, priser, namngivna köpare, genomgående skrivet i bläck med sirlig piktur. Ett unikt och fantastiskt intressant objekt!

(4500)

Bilder ur katalognummer 76. Leo Hamburger, Frankfurt.

- 77 **Adolf Hess, Frankfurt.**
 Bruun, L. E.. Schwedische Münzen I. Text och planschdel.
 Facsimil 1967. Hft. (200)
- 78 **Hirsch Mynthandel, Stockholm.**
 Auktion 1 och 2. De klassiska auktionerna efter Sven Svensson. Uppnådda
 priser medföljer till nr 2. Båda katalogerna är i nyskick. (300)
- 79 **D. Holmbergs Mynthandel, Stockholm.**
 Auktion 150. Häftat originalsckick, mycket ovanlig i detta nyskick.
 Isidor Bonniers samling av Carl XI:s mynt, med bilder. Av intressant
 referensvärde. (350)
- 80 **B. Max Mehl, Fort Worth, Texas.**
 LVIII Auction sale. The Collection of Coins of Sweden. Formed by the late
 Oscar L. Engstrom. Auction Tuesday, November 23 1920. Hft.
 Lös förstasida. (300)

- 81 **A.Reichman & Co, Halle.**
Auktionskatalog XXVI.
September 1924. Häftat original-
skick, nästan som ny.
Innehåller 18 ljustrycks planscher.

Detta är en av de allra mest betydelsefulla tidiga internationella auktions katalogerna med svenska illustrerade numismatiska föremål. Innehåller Svenska och Danska guldmynt och medaljer från Fredrik August von Oldenburgs samling. Denna auktion omfattade bl.a. den sk Kungliga Gåvan av en mångfald guldmedaljer förärad det Oldenburgska huset vid besök hos Gustav III 1780. Många av dessa medaljer köptes av Virgil Brand, Chicago, då ansedd som världens största myntsamlare. Under senare decennier har en del exemplar genom auktioner och mynthandeln återkommit till Europa, Sverige och Kungliga myntkabinettet.

(800)

- 82 **Felix Schlessinger, Amsterdam.**

Auktion 27. Oktober 1937. Samlung Sune Eberhard Crona, Göteborg. Schweden königliche und im Kriege gegen Schweden geprägte Medaillen. Hft. Med uppnådda priser.

(200)

- 83 **Sotheby's, Zurich.**

The Brand Collection. Part 1. Roman and European coins. Hft. Med värderings- och prislista.

En del svenska mynt såldes på denna auktion bl.a hela 3 st daler 1534 samt daler 1540.

(200)

- 84 **Sotheby's, London.**

The Brand Collection. Part 4. Russian and Polish coins. Hft med värderingslista.

Svenska mynt på denna auktion är 2 st 1 daler och 1 st 1/4daler 1534 samt 1 daler 1535.

(200)

A. RIECHMANN & Co., HALLE (SAALE)
Sophienstraße 36
(Inhaber: A. RIECHMANN und Dr. phil. R. GAETTENS)

Auktions-Katalog XXVI

Gold-Münzen und -Medaillen

aus dem Besitze

Seiner Königlichen Hoheit
des Großherzogs

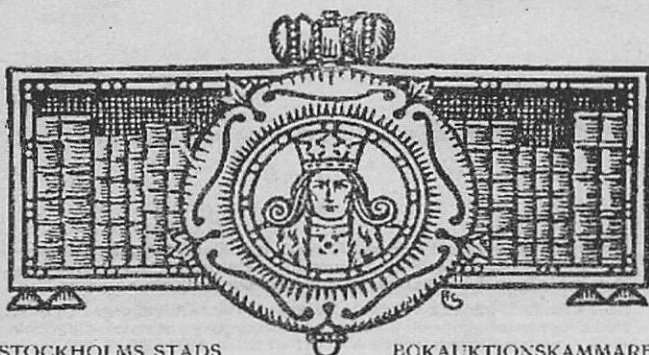
Friedrich August von Oldenburg

Die Versteigerung findet statt:

Mittwoch, den 24. September 1924
in den Geschäftsräumen Sophienstraße 36
unter Leitung der Inhaber der Firma

A. RIECHMANN & Co., HALLE (SAALE)
Sophienstraße 36

A. RIECHMANN & Co., HALLE (SAALE), AUGUST 1924

STOCKHOLMS STADS BOKAUKTIONSKAMMARE
MYNTGATAN 4 AUKTION I TR. Ö. G. — VISNING I TR. — R. T. 115 13

MYNTAUKTION 17 FEBRUARI 1928

KL. 5,30 E. M.

SVENSKA MYNT

SOM TILLHÖRT FRAML. HOVJÄGMÄSTAREN

EDWARD CEDERLUND

VISNING FREDAGEN DEN 17 FEBRUARI KL. 11—3

LÖSNING TISDAGEN DEN 21 FEBRUARI KL. 10—3,30

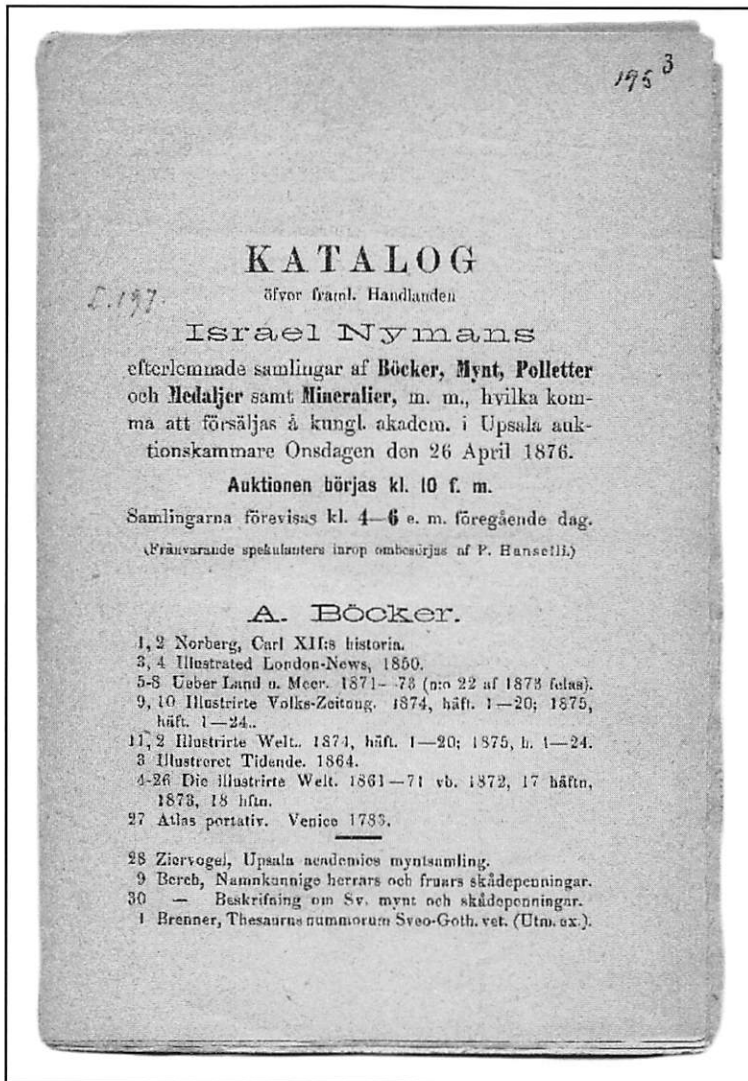
*Frånvarande kunders anbud mottagas under adress: BOKAUKTIONS-
KAMMAREN, Stockholm 2. Inropsprovision 5 %*

85 Stockholms Bokauktionskammare, Stockholm.

Myntauktion 17 Februari 1928. Hft. Svenska Mynt som tillhört framl. Hovjägmästare Edward Cederlund.

Noteringar i blyerts om uppnådda priser och vissa köpare, bl.a så köpte de Laval en riksdaler 1534 för 750:-. Ernst Nathorsts-Böös noterar i "Myntkatalogen i tvåhundra år" att auktionen hade ägt rum men kunde ej finna denna auktionskatalog.

(100)

- 86 Upsala Bokauktionskammare, Uppsala.**
 Katalog öfver framl. Handlaren Israel Nymans efterlämnade samlingar av Böcker, Mynt, Polletter och Medaljer samt Mineralier, m.m., hvilka komma att försälja å kungl. Akadem. i Upsala auktionskammare Onsdagen den 26 April 1876. Osprättad i nyskick.
 Blyertsnotering på första sidan.
Denna auktionskatalog omnämns ej i Ernst Nathorsts-Böös skrift "Mynt-katalogen i tvåhundra år". (250)
- 87 Upsala Akademis Bokauktionskammare, Uppsala.**
 Förteckning öfver P. Hansells Boksamling. 6 Oktober 1879. Innehåller en avdelning med numismatisk litteratur. (200)

Lagerlistor

- 88 Bernth Ahlström, Stockholm.**
Lagerlista September 1954 (=nr 2). Ahlströms tidiga (onummerade) listor är svåra att finna. (50)
- 89 B. Ahlströms Mynthandel, Stockholm.**
Lagerlista 29, 36, 39-42, 44-65. Totalt 28 ex. (125)
- 90 Hirsch Mynthandel, Stockholm.**
Kvartalsprislistor 1968 - 1969. Nummer 53 - 60. Halvklot. Bra skick. (100)
- 91 D. Holmberg Mynthandel., Stockholm.**
Lagerkatalog 6 (främre och bakre omslag loss), 37. (Totalt 2 st) (50)
- 92 D. Holmbergs Mynthandel, Stockholm.**
Lagerkatalog 56. Gediget grått dekorerat klotband med präglad titel på främre pärmens framsida.
Detta ex. är sannolikt Holmbergs eget exemplar. Enligt uppgift lät Holmbergs binda in enskilda kataloger som arkivexemplar, därav det relativt påkostade utförandet. (400)
- 93 D. Holmbergs Mynthandel, Stockholm.**
Lagerkatalog 63, 64, 65:II. Tre häften i sällsynt välbevarat originalskick. *Sammanhängande ger dessa tre kataloger den bästa och mest omfattande pollettlistan som har producerats i Sverige. Enstaka illustrationer, raritetsangivelser och dåvarande prissättning är intressanta och en oundgänglig grund för den aktive pollettsamlaren.* (600)
- 94 Högbergs Antikvariat & Mynthandel, Göteborg.**
Myntkatalog 7 och 10. Båda i gott skick.
Katalog nummer 7 innehåller intressanta artiklar om bl.a Elias Brenner och Trollhätte Svensson. (50)
- 95 Moneta Mynthandel, Göteborg.**
Katalog 2,3,4,5. Alla i gott skick, nummer 2 har en lätt fuktskada på omslaget. (75)

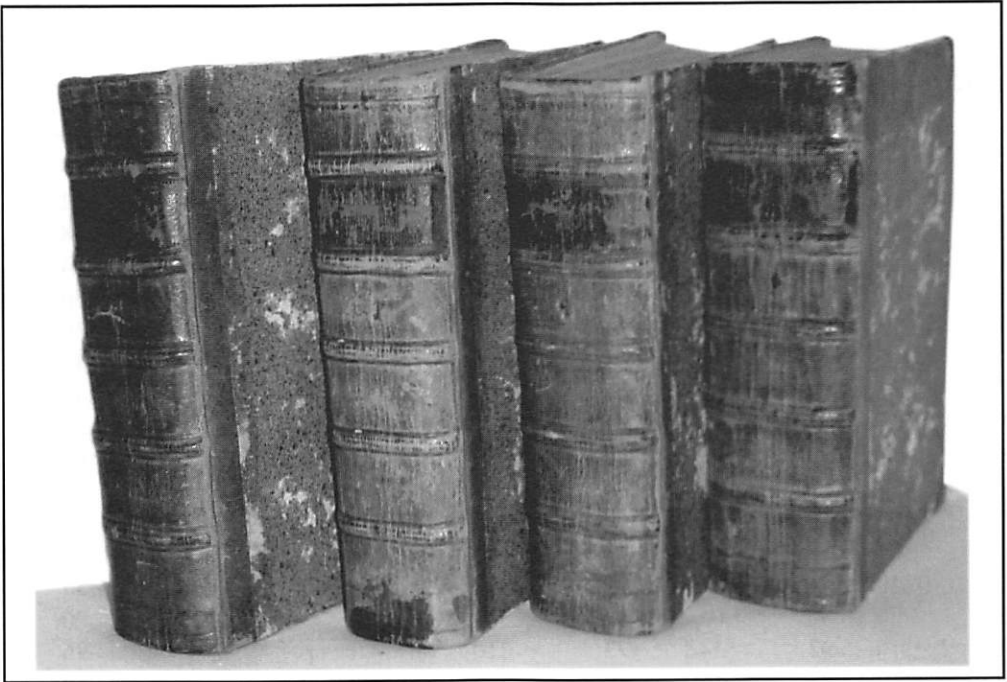
- 96 J. Pedersen, Borås.**
Lagerlistor m.m. "Dec 1972", "Medaljkatalog hösten 1975", 1976, 1977, 1982,
"Dec 1983", 1986, 1988, "Våren 1989", "Hösten 1989", "Offert mars 1990".
(Totalt 11 st.) (150)

Lots

- 97 Rasmusson, N. L.**
Sturetidens Svenska Myntförhållanden 1970, Mikael Hohenauer i Prag och
Mikael Hohenauer i Stockholm 1973, Inte en Witten 1947, Pengar på Gotland,
Mynt- och Medaljsamlare inom det svenska kungahuset 1962. (50)
- 98 Bendixen, Steen-Jensen m.fl.**
a.) Bendixen, K. Danmarks Mønt. 1967. b.) Steen-Jensen, J. Dansk
Numismatisk Förening 1885-1985. 1985. c.) Mortensen, M.E. Advokat
Axel Ernst´s og frøken Alfrida Ernst´s Legat til Fremme af Numismatisk
Forskning i Danmark. 1995. (50)

Övrig litteratur

- 99 Asplund, K.**
Bukowskis - Ett konsthandelshus i Stockholm. Stockholm 1945. Hft.
*Dedicerat exemplar från författaren till Bengt Thordeman. Boken innehåller
en förteckning över auktionskataloger och andra av H. Bukowskis konsthandel
publicerade kataloger. Boken ger ytterst värdefull information för de som
samlar på Bukowskis kataloger, den innehåller även notiser om samlare,
Antell bland annat.* (150)
- 100 Eckerbom, N-P.**
Eriksgatan - Ritaren Elias Brenner barocka resebeskrivning sådan den
förmedlats till en förstående, sentida forskare. Borås 1980. Inb.
Med skyddsomslag. (40)
- 101 Hedström, Källström m.fl.**
Silverskatten - En skildring i ord och bild kring det stora silverfyndet vid Lilla
Nygatan 5 den 15 oktober 1937. Något trasig rygg. (50)
- 102 Smith, L. O.**
L. O. Smith´s memoarer. Karlskrona 1913. Inb. (60)

103 Stiernman, A.

Samling utaf Kongl. Bref, stadgar och förordningar. Del 1 - 4. Samtida, tjocka halvfranska band omfattande tusentals sidor.

Förteckning samt utskrifter över kungliga förordningar, påbud och stadgar varibland ingår de om mynt, sedlar och bankoväsendet. Tryckta på svenska på kungliga tryckeriet i Stockholm. (1747, 1750, 1753, 1760). Mycket användbar för den som samlar och studerar de i vår tid så underskattade förordningarna, källmaterialet till mycket av vår kunskap om svensk mynthistoria. Det oersättliga tidlösa referensverket! (2000)

104 Strandberg, Wiséhn, Franzén och Janson.

Svenska aktiebrev - före 1850. Swedish share certificates - before 1850.

Schwedische Aktien - vor 1850. Sthlm, 1991. 220 s. Klotband. (30)

105 Antologi.

Svenska Kungliga autografer. Stockholm 1944. Dekorerad folio i utmärkt skick. Innehåller tryckta representativa exempel på kungliga brev och namnunderskrifter i facsimil från Gustav Vasa och framåt. (300)

Uppnådda priser på auktion 141

Auktionsdatum: 1 december 2001

1	625	2	1 100	3	1 550	4	1 100	5	50	6	750
7	325	8	3 000	9	675	10	525	11	550	12	2 100
13	850	14	60 000	15	1 800	16	3 900	17	4 500	18	1 500
19	1 250	20	650	21	1 200	22	3 500	23	1 700	24	950
25	7 500	26	2 050	27	425	28	2 000	29	1 300	30	90
31	325	32	375	33	900	34	1 200	35	160	36	225
37	200	38	90	39	90	40	140	41	270	42	450
43	250	44	125	45	2 900	46	Utgår	47	450	48	1 500
49	Återrop	50	Återrop	51	175	52	450	53	1 200	54	650
55	400	56	200	57	625	58	85	59	375	60	425
61	400	62	1 400	63	8 750	64	55	65	1 800	66	3 750
67	2 100	68	410	69	Återrop	70	200	71	3 000	72	260
73	360	74	100	75	270	76	4 500	77	4 500	78	210
79	1 350	80	950	81	390	82	240	83	1 200	84	850
85	800	86	1 050	87	310	88	75	89	120	90	80
91	210	92	140	93	210	94	Återrop	95	130	96	130
97	110	98	160	99	425	100	33 000	101	1 000	102	3 100
103	650	104	650	105	875	106	550	107	700	108	225
109	210	110	300	111	140	112	80	113	500	114	400
115	460	116	24 000	117	625	118	70	119	50	120	600
121	100	122	85	123	190	124	100	125	120	126	320
127	250	128	240	129	1 100	130	850	131	170	132	1 700
133	600	134	85	135	350	136	80	137	400	138	55
139	5 000	140	7 500	141	2 750	142	100	143	50	144	2 300
145	6 250	146	2 200	147	1 500	148	350	149	1 700	150	500
151	9 000	152	1 100	153	500	154	7 300	155	8 600	156	3 750
157	4 250	158	14 500	159	4 750	160	3 000	161	3 000	162	650
163	2 200	164	1 500	165	850	166	325	167	400	168	200
169	230	170	205	171	225	172	275	173	350	174	200
175	410	176	250	177	500	178	375	179	260	180	400
181	160	182	300	183	100	184	600	185	375	186	220
187	500	188	120	189	160	190	280	191	250	192	400
193	600	194	700	195	130	196	80	197	150	198	360
199	370	200	110	201	110	202	360	203	250	204	300
205	375	206	150	207	200	208	750	209	210	210	210
211	110	212	210	213	210	214	325	215	310	216	525
217	200	218	650	219	800	220	325				

Webbsida

Jag bestämde mig 1998 för att göra egen hemsida. Det viktigaste var att sprida mina tidigare publicerade upptäckter till nya samlare av sedlar. Samtidigt försökte jag ge en översikt över Sveriges sedlar så att även en nybörjare skulle hitta något av intresse. Strukturen hos webbplatsen med underliggande sidor är mycket viktig och jag skissade olika lösningar. Alla webbsidorna skrevs i Word 97 och laddades upp med WS_FTP. Jag har behållit grundstrukturen sedan dess. Det visade sig dock mycket svårt att hålla reda på länkarna mellan sidorna manuellt, så jag skaffade senare FrontPage som automatiskt kontrollerar att de interna länkarna är riktiga (även externa länkar kan kontrolleras vid behov).

Jag upptäckte flera detaljer om svenska sedlar som aldrig tidigare publicerats. Lennart Wallén har koncentrerat sig på att undersöka sedlar före 1860 och speciellt tidigare opublicerade uppgifter som saknas hos Platbärzdis *Sveriges Sedlar I-III*. Walléns värderingskatalog *Sveriges Sedlar 1984* är fortfarande sedelsamlarens bibel, men vissa uppgifter om stjärnmärkta sedlar är missvisande. Jag har till stor del ägnat mig åt att undersöka sedelnummer från 1865 och framåt. Ingen sedelsamlare har tidigare beskrivit något om detta. Sedelnummer för auktionsobjekt finns även publicerade i Ahlströms auktionskataloger, och jag har byggt upp en stor databas med sedlar från dessa auktioner. När det gäller moderna sedlar efter år 1940 får man nöja sig med den egna samlingen, eftersom dessa sedlar är så billiga (och vanliga) att det inte finns på en kvalitetsauktion. Jag har samtidigt byggt upp en databas över sedelnummer hos cirkulerande sedlar från 1985 och framåt så att alla sedlar i plånboken hamnar i databasen.

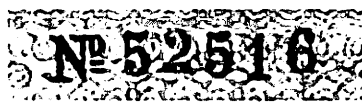
Min webbplats med Sveriges sedlar har karaktären av en uppslagsbok. Det har visat sig svårt att uppdatera alla sidor när nya fakta kommer fram. Det gör att man borde skilja på sidor som uppdateras (faktabok) och sidor som inte uppdateras (översiktsartiklar och kåserier). Jag har hittills inte lyckats med denna uppdelning.

Det fanns ett behov av att komplettera mina faktaspäckade detaljer med en historisk översikt över de svenska sedlarna. En möjlighet är att göra en kort sammanfattning av Torgny Lindgrens bok, men jag bestämde mig i stället för att ta Oscar Montelius *Historisk Översikt* från år

1915. Upphovsrätten gäller i 70 år efter författarens död och således var Montelius artikel fri att publicera. Jag skannade in texten i datorn och omvandlade bilden av sidorna till text med ett OCR-program. Montelius artikel (inkl. bilder) är på 80 sidor i original och det blev 32 sidor i min version. Hela artikeln har jag sedan omvandlat till ett pdf-doku-

ment. Jag lade ned mycket arbete på att följa originalet i detalj, men det finns några uppenbara skrivfel i Montelius text som jag rättade (sedelvalörer, årtal, text på sedlar). Jag har inte ändrat fakta eller slutsatser (sådana fel har jag kommenterat med röd text). Det är viktigt att inte förvanska författarens avsikter men att ändra rena slarvfel.

Exempel på några av mina upptäckter

1 rdr rmt med 6 och 5 siffror.

- 1 riksdaler riksmünt typ 2 finns med sedelnummer med 6 små siffror

(1865-66) och 5 stora siffror (1867-69).

A.88541

1918

Nn.072590

1918

10 kr 1918 med 5 och 6 siffror.

- Sexsiffriga nummer (för 5 och 10 kr) återkom ca 1909 med inledande 1:a och ca 1918 med inledande 0:a. Märkligt nog så envisades man med att inte använda alla siffror i

de sexsiffriga numren, så det dröjde till 1938 innan numren kunde börja med en 2:a eller 3:a. År 1940 finns t.o.m. med inledande 9:a, vilket saknas hos senare årtal.

UU.006226

1932

AB142244

1932

10 kr 1934 med normal stor och permuterad andra bokstav.

- 5 och 10 kr Sittande Svea har sedelnummer i bokstavsordningen A-Z, Aa-Zz, AA-ZZ, AB-ST. Jag har kallat AB för permuterad andra bokstav.
- 5, 10, 50 och 100 kr ur 1965 års sedelserie började ca 1976 tryckas med året och efterföljande positionsbokstav med offsettryck me-

dan sedelnumret fortfarande har boktryck.

- Beskrivning av bokstäver för både stjärnmärkta sedlar och motsvarande årtal utan stjärna (Wallén SS beskriver endast sedlar med stjärna). Det viktigaste är seriebokstaven (före numret) som är unik för varje årtal med stjärna, medan positions-

Positionnummer, 2:a och 3:e siffran från vänster i numret			
Sedelvalör	Årtionde 1980-tal	Årtionde 1990-tal	Årtionde 2000-tal
20 kr typ 1	–	33–64	–
20 kr typ 2	–	01–40	41–80
50 kr	–	21–55	56–90
100 kr typ 1-2	01–32	33–64	65–96
100 kr typ 3	–	–	01–40
500 kr	01–28	29–56	57–84
1000 kr	01–21	22–42	–

bokstaven (efter årtalet) har en unik position (men denna finns även med sedlar utan stjärna).

- 1 000 kr Karl XIV Johan finns med sedelnummer + årtal som kan vara utan fluorescens (1976) men även med kraftigt orange fluorescens i UV-ljus (1984-88). Jag saknar information om övriga årtal.
- 500 kr Karl XI blå finns med sedelnummer utan fluorescens (1985) men även med grön fluorescens (1986).
- Årtiondet för nuvarande sedelserie kan identifieras genom positionsnumret (2-3:e siffran) medan 1:a siffran är slutsiffran i årtalet. Själmärkta sedlar har positionsnummer 00 (extremt ovanligt finns 98 och 99).

Fortsättning

Jag försöker att publicera något nytt minst en gång i månaden, men i praktiken så poppar det upp nyheter som jag vill visa omedelbart. Det är mycket viktigt att en webbsida upplevs som föränderlig av läsarna så att det alltid finns någon spännande nyhet att läsa om. Än så länge har jag hittat nyheter om riksbankens sedlar och jag vill inte ha mer än en stor genomarbetad nyhet per månad. Om jag inte hittar så mycket nytt om riksbankssedlar så kommer jag att utvidga området till andra svenska sedelliknande papper (sedelsubstitut, privata sedlar, ransoneringskuponger, checkar, presentkort, lottsedlar, bankböcker). Det är även spännande att beskriva gränslandet mellan sedlar och frimärken där det finns mycket intressant i t.ex. Posttrytaren och Bältesspännaren (prenumeration på dessa rekommenderas).

Jag har ett flertal artikelutkast som jag arbetar med lågintensivt i flera månader (ibland flera år). Dessa kommer att publiceras när de är fullbordade. Men det finns några utkast som jag inte kommer att fullfölja (eftersom det krävs tillgång till ett antal äldre tidningar från olika år):

- **Frimärken** har tidigare använts som betalningsmedel vid beställning av varuprov eller informationskataloger. Detta förfarande har nu försvunnit och man kräver i stället att "sänd in en Selma så skickar vi varuprovet". När började och när slutade frimärken som betalningsmedel? Har frimärken i Sverige använts i affärer över disk? I Danmark och Ryssland har speciella inkaplade frimärksmynt använts (myntets inre värde är inte silver/guld utan i stället brevportot!)
- **Hur har man skrivit ett pris i kronor och ören vid olika årtionden** t.ex. 12,34 & 12:34 & 12:34 kr & SEK 12,34 & 12 kr 34 öre. Jag såg nyligen prisuppgifter i en affär (på flera olika varor) som var 12,50:–. Varan kostade inte över tusenlappen utan man menade drygt en tia.

Just nu försöker jag komma underfund med numreringen av de nya 100-lapparna från år 2001 som har bjudit på flera överraskningar där alla detaljer inte är klara. De nya eurosedlarna har seriebokstav L för Finland och man har reserverat bokstaven K för Sverige.

Efterlysning

Det finns några utredningar där jag kört fast och troligen inte kommer vidare:

- **50 kr Gustav III 1982-90** med svart sedelnummer: Det finns okända saker att upptäcka när det gäller positionsnummer (2-3:e siffran). Det vanliga är troligen positionsnummer 01-15 för 1980-talet och 00 för stjärnmärkta, men detta är inte hela sanningen så ytterligare information om kompletta sedelnummer efterlyses.
- **1 000 kr Karl XIV Johan**: Vilka årtal har fluorescerande sedelnummer och vilka saknar fluorescens?

Jan Alexandersson

"Mer egendomlig än skön" – tysk skatmedalj från 1928

Skat är namnet på ett tyskt kortspel, som uppkom i staden Altenburg år 1810. Spelet är samtida med och motsvarar vårt svenska vira, vilket kanske är orsaken till att skat inte spelats i större utsträckning i Sverige och är rätt okänt här. Spelet har sitt ursprung i det likaså tyska *Schafkopf* [= fårskalle]. Ordet skat kommer av italienskans *scartare* som betyder kasta eller ta bort (ur kortleken).

Skat spelas i regel av tre personer med, enligt uppslagsboken, 32 särskilda skatkort utan hackor (låga kort), varav två läggs i talong, kallad skat, och resten delas ut. Efter budgivning spelar en av spelarna mot de två andra, och det hela går ut på ta största möjliga antal stick eller spela nollspel. Buden är trumfspel i spader, som är högst, klöver, hjärter eller ruter, noll och storspel. Den ständiga trumfen är knekt.

I Tyskland finns skatföreningar och man anordnar nationella och internationella mästerskap. Skatreglerna är officiella. Det finns till och med en domstol dit spelare kan vända sig vid regeltvister.

I Stockholms-Tidningen den 2 augusti 1928 publicerades en bild på en kortspelsmedalj tillsammans med en mindre notis. I Altenburg i Tyskland pågick då Skatförbundets kongress (enligt medaljen den tolfte i ordningen) och skatmästerskap. Till kongressen utfördes en medalj, vilken delades ut till "riktigt durkdrivna skatspelare" enligt notisen. I medaljens mitt syns en kortspelsfigur, knekt förstås (den ständiga trumfen), jämte den tyska spadern, ett ekollon, till vänster, samt texten SKATSTADT ALTENBURG [skatstaden Altenburg] ovan. Omskriften lyder: DEUTSCHE SKATMEISTERSCHAFT [tyska skatmästerskapet] 1928 • 12 DEUTSCHER SKAT-KONGRESS [tolfte tyska skatkongressen]. Figuren är hämtad bland de äldsta skatkorterna från 1800-talets början. Den okände notisförfattaren anser att medaljen "är onekligen mer egendomlig än skön". Fotot är anpassat till tidningens spaltbredd, och medaljens storlek är inte angiven i detta sammanhang. Frånsidan är inte avbildad (kanske visar den staden Altenburg) och metallen inte angiven. Konstnären sägs det heller ingenting om. Det ska också påpekas att den inte finns i Kungl. Myntkabinetets samlingar.

Medalj utdelad till "riktigt durkdrivena skatspelare" under tyska skatförbundets kongress och mästerskap i Altenburg 1928. Reprofoto ur Stockholms-Tidningen av JEO.

Skattävlingen hade tydligen rönt ett visst intresse i svenska media, för redan den 31 maj samma år publicerades i Dagens Nyheter under Namn och Nytt nedanstående teckning (utan signatur) föreställande en smokingklädd man behängd med klöver, hjärter, spader och ruter som ordnar och medaljer på och över bröstet. Han lutar sig mot ett spelbord och intar en rätt stöddig stil. Under teckningen står följande lilla vers:

*I Tyskland tävlas om medalj av gull
i Spelet Skat, den lärar där flovera.
Här finge jag medaljer fickan full
i knack, bridge, priffé, mas med flera!*

En efterfrågad (svensk) medaljbehängd bridge- eller viraspelare enligt teckning i Dagens Nyheter 1928.

Tidningsnotisen avslutas med frågan: "När skola vi få bridge- och viramedaljer?" Och hur är det med den saken egentligen? Vid distriktsmästerskapstävlingar inom Stockholms Bridgeförbund utdelas endast plaketter, "guld, silver och brons", men inga medaljer.

MGL

Papperspolletten från Norrmalmstorgskällaren

Under Stockholms 750-årsjubileum i början av juni kommer Kungl. Myntkabinettet att visa en utställning med polletter från Stockholm. Här kan vi presentera en sådan pollett.

Papperspollett från Norrmalmstorgskällaren i Stockholm. Proveniens är Roggebiblioteket i Strängnäs, nu KMK. Foto: Jan Eve Olsson, RAÄ.

De flesta restaurangpolletter från Stockholm är av metall. De flesta är också relativt sällsynta. Oavsett metall eller sällsynthet finns nästan alla beskrivna hos Stiernstedt eller i *Numismatiska Meddelanden*. Det finns emellertid en restaurangpollett av papper som inte tidigare finns omnämnd i litteraturen. Det rör sig om en pollett från *Norrmalmstorgskällaren*.

Polletten är av lila papp och texten är tryckt i svart. Den har valören 85 öre riksmünt. Som en jämförelse kan man nämna att ett tjug ägg kostade 65 öre rmt 1860 och att entréavgiften på Livrustkammaren 1865 var 25 öre rmt. Tack vare valörbeteckningen har vi också fått en första datering, dvs riksmüntperioden 1855-1873. För att ytterligare komma åt en närmare datering måste vi få veta något mer om restaurangens historia.

Norrmalmstorgskällaren låg på Hamngatan 8 i Stockholm. Det var H. C. Hydén som startade verksamheten 1866 – dvs lagom till Konst- och industriutställningen, som var placerad några hundra meter längre bort i Kungsträdgården. Åren 1868-1879 övertogs verksamheten av Gustaf Frey. När han avled 1879 var det änkan J. L. Frey som drev Norrmalmstorgskällaren till 1888. Detta år revs huset för att lämna plats för Hallwylska palatset. Restaurangen flyttades därefter till huset bredvid och innehades av Bernhard Andersson, vilken var stallets siste innehavare. Men då kallades den för *Norrmalmstorgskällaren*.

Papperspolletten bör ha varit i

bruk någon gång under åren 1866-1873. Nästa fråga är möjligen svårare att besvara. Till vad användes polletten? Kanske kunde man köpa polletterna till rabatterat pris, betala för tio måltider på restaurangen men få polletter till elva måltider. Hur som helst är polletten mycket trevlig och säkert synnerligen sällsynt. IW

Stiftelsen Erik Lindbergs fond

har vid sammanträde på Konstakademien den 26 mars 2002 beslutat, att avkastningen denna gång skulle delas mellan fyra mottagare och att beloppen skall tjäna som resebidrag för mottagarna till F.I.D.E.M.'s kongress och utställning i Paris i september 2002. De belönade är:

Bo Thorén, Bandhagen
Joanna B. Troikowicz, Enskededalen
Jose Strazar Kiyohara, Enskede
Christian Wirsén, Ålvsjö

COMMENTATIONES DE
NUMMIS SAECULORUM
IX-XI IN SUECIA REPERTIS
NOVA SERIES NR. 15

CHRISTOPH KILGER

Pfennigmärkte und
Währungs-
land-
schaften

Monetarisierungen
im sächsisch-slavischen
Grenzland ca. 965-1120

Pris: 525,- inkl moms.
Porto tillkommer.

♦ ♦ ♦

Beställningar:

NUMISMATISKA
FORSKNINGSGRUPPEN
Bollhusgränd IB, 111 31 STOCKHOLM
Tel: 08-674 77 50 Fax: 08-674 77 53

HÅKAN WESTERLUND

MYNTHANDEL

KÖPER • SÄLJER • BYTER
MYNT • SEDLAR • MEDALJER

Olympiska föremål

Vasagatan 42

111 20 STOCKHOLM

TEL 08 - 411 08 07

SELINS MYNTHANDEL AB

Mynt sedlar medaljer
ordnar nålmärken

Öppettider

Vardagar 10.00 - 18.00

Lördagar 10.00 - 14.00

Regeringsgatan 6

111 53 Stockholm

Tel. 08-411 50 81

Fax. 08-411 52 23

Svenska och skandinaviska mynt
och sedlar.

Stor sortering av utländska
jubileumsmünt, årsset samt småmynt.
Euro-utgåvor, polletter och medaljer.

Prislistor gratis.

NORRTÄLJE MYNTHANDEL

Box 4, 761 21 Norrtälje

Tel. 0176-168 26, Fax 0176-168 56

INTERNETADRESS:

<http://www.nmh-mynt.a.se>

Strandbergs Mynt

&
Aktiesamlaren AB

köper och säljer

Mynt, sedlar, ordnar, medaljer, aktiebrev
äldre handlingar m.m.
charta sigillata, fornsaker m.m.

Se vår hemsida

www.aktiesamlaren-bjb.se

Arsenalsgatan 6, Box 7377, 103 91 Stockholm

Tel: 08-611 01 10, Fax: 08-611 32 95

Brukssedel från Skultuna bruk

Under några årtionden på 1800-talet förekom det att några bruk i landet utgav assignationer, så kallade *bruks-sedlar*, huvudsakligen på beloppet 20 riksdaler banko. Assignationerna är i flertalet fall från 1830-talet fram till slutet av 1850-talet. Framför allt var det bruksägare som var utställare och ibland kallades dessa för "greve-sedlar". Skultuna bruks assignationer fick smeknamnet "Hammar-sköldare", eftersom de undertecknades av Carl Wilhelm Hammar-sköld.

Året var 1607 när Karl IX kunde förverkliga en sedan länge önskad plan på en svensk mässingsindustri. Han lät sända en man i kronans tjänst för att finna en lämplig plats för ett mässingsbruk mellan Kopparberg och Västerås. Valet föll på Skultuna där Svartån gav tillräcklig vattenkraft. Dessutom fanns där träkol, hamn i Västerås samt närheten till Falu koppargruva. *Skultuna jern- och mässingbruk* grundades och konungens beslut bekräftades i ett brev av den 11 februari 1607. Genom brevet blev bondeklassen kring Västerås medfallad att hjälpa till att uppföra mässingsbruket.

Familjen Hammar-sköld till Skultuna

Familjen Hammar-skölds anknytning till Skultuna bruk kom genom hovjägmästare Mikael Hammar-sköld (1732-1802). Han gifte sig med en dotter till brukspatron Carl Adlerwald, som ägde Skultuna mässingsbruk. Mikael Hammar-skölds son Wilhelm Hammar-sköld (1780-1843) var disponent vid Skultuna 1829-1832 och han fick vid arvsskapet Surahammars järnbruk och år 1836 köpte han Hallstahammars järnbruk. Skultuna hade 1829, i och med nye ägaren Wilhelm Hammar-sköld, ombildats till familjebolag. Wilhelms dotter, Hedvig Eleonora, gifte sig 1832 i Skultuna kyrka med sin kusin, ryttmästare Carl Wilhelm Hammar-sköld, född 1807. Han hade skaffat sig en officersutbildning. Under tre år gick C. W. Hammar-sköld i lära hos sin svärfar, Wilhelm Hammar-sköld. Under denna tid gjorde han studiebesök på mässingsfabriker i Tyskland. Genom att gifte sig med sin kusin fick C. W. Hammar-sköld möjlighet att efterträde sin svärfar som disponent vid Skultuna 1832. Tillverkningsmetoderna var emellertid föråldrade och nödvändiga ratio-

naliseringssåtgärder krävde stora investeringar.

Sedelutgivning och vidlyftiga affärer

Carl Wilhelm Hammar-sköld var, som tidigare framgått, en bruksägare som utnyttjade möjligheten att ge ut assignationer. Skultuna var ett av de största bruk som gav ut sedlar. Brukssedlar från Skultuna är kända från början av 1840-talet fram till 1849. Detta sista årtal, 1849, är det som oftast förekommer i samlingar. Carl Wilhelm Hammar-sköld hade det året den största förmögenheten i bolaget, men tillgångarna var högt belånade. Bland hans affärer kan nämnas att i juli 1849 köpte ryttmästare Hammar-sköld Metallfabriken i Jönköping, som vid denna tid huvudsakligen tillverkade beslag till kasakar samt vapenrocksknappar till såväl den svenska som norska armén. Den civila produktionen utgjordes av rock-, väst- och byxknappar i en mängd olika mönster liksom ljusstakar av varjehanda slag. Hammar-sköld hade även invecklat sig i vidlyftiga spekulationsköp, bland annat av Oscar I:s norrbottniska egendomar. Efter en tid visade det sig dock att Hammar-sköld, som bedrev mycket stora affärer och som ansågs säker som banken, som man brukar säga, var på obestånd. Bland annat hade han släppt ut brukssedlar till större belopp än han var berättigad till och han förmådde infria. Den "förmögne" Carl Wilhelm Hammar-sköld, som ägde fem sjättedelar av det stora bruket, saknade tillgångar och täckning för sina brukssedlar. Följderna av detta medförde att han 1849 måste fly till USA. Den "Hammar-sköldska katastrofen" utspelade sig i januari 1850, tidningarna fylldes av artiklar och spekulationer och konkursen blev oundviklig.

Hammar-skölds assignationer, som var utställda på 20 riksdaler banko, hade knappt någon täckning. Trots detta rubbades inte förtroendet för andra företags brukssedlar bland allmänheten eller från någon myndighet. År 1850 var Skultunakraschen dock ett faktum. Tillgångarna köptes av två svågrar till C. W. Hammar-sköld, som 1860 överlät dem till en bruksförvaltare vid namn G. Hanström. Därmed var Skultuna inte något familjeföretag längre utan 1860 bildades Skultuna Bruk AB.

Inlösnig av assignationerna

Trots att C. W. Hammarsköld försvann från landet 1849 blev assignationerna inte helt värdelösa. Genom påskrifter på baksidan kan man läsa hur mycket konkursförvaltaren betalade ut för varje assignation. Den inlösningssumman brukar variera och det kan vara 1/3, 1/6 ner till 1/10 av det nominella värdet. Inlösnig har även kunnat ske med annat belopp. Genom att köpa upp assignationer innan konkursavslutningen gjorde vissa affärsmän goda affärer. Det fanns till och med uppköpare som annonserade om att "Hammarsköldare" köptes. Betalningen från dessa kunde vara 1/6 till 1/7 av det nominella värdet. Affärsmännen kunde sedan få, som tidigare nämnts, 1/3 av det nominella värdet.

Assignationerna var utställda i Rikets Ständers Bank och samtliga assignationer löd på 20 riksdaler banco. På assignationerna finns texten: *Rikets Ständers Bank behagade betala till Sedelhafvaren Riksdaler Tjugo Banco, Skultuna Bruk den .....18..*. Det som är handskrivet på sedeln är dag, månad och de två sista siffrorna i året samt numret och underskriften. I övrigt är sedeln tryckt. Samtliga sedlar är undertecknade av rytmästare C. W. Hammarsköld. Detta namn står även tryckt i vänstra delen av sedeln och på motstående sida "Assignation". I två hörn återfinns valörsiffran 20. Ett hörn har en krona med en stjärna under och det fjärde hörnet har initialerna C. W. H. Utställarens vapen återfinns i mitten upptill.

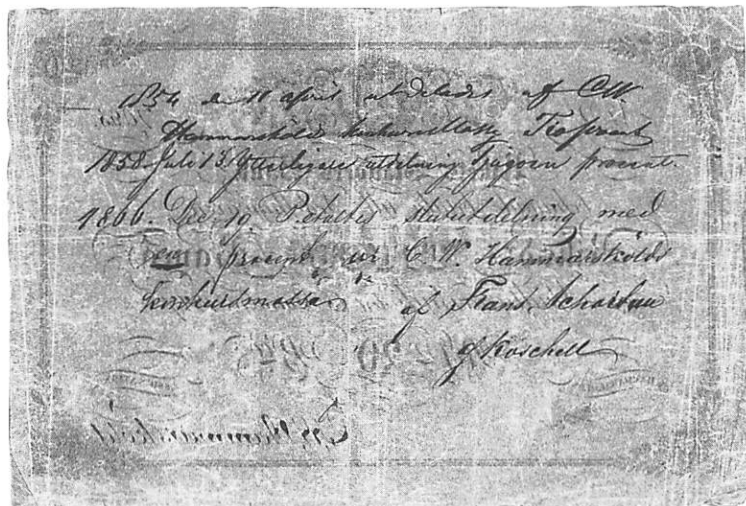
Papperet som dessa brukssedlar är tryckta på är mycket tunt och av samma kvalitet som riksbankssedlarna under denna tid. Man kan förstå att sedlarna slets mycket hårt. Assignationer trycktes i ett stort antal och vissa bruks assignationer ansågs lika säkra som riksbankssedlarna. Det var flera enskilda banker som mottog dessa sedlar. Exempelvis hade Östergötlands bank vid Hammarskölds konkurs i sin kassa trettio stycken av hans sedlar. Men vid konkursen fanns brukssedlar från Skultuna bruk även i flera andra banker. Formatet på assignationen från Skultuna är omkring 194 x 126 mm. Vattentrycket på "Hammarsköldarna" är C W HAMMARSKÖLD ASSIGNATION.

Brukssedlarnas undergång

Utställandet av assignationer upphörde när det kom ett bankoreglemente 1863, som försvårade utstäl-

Assignation på 20 riksdaler banco utgiven av Skultuna bruk 1847. Efter undertecknarens namn Carl Wilhelm Hammarsköld kallades denna sedel "hammarsköldare".

Baksida av "hammarsköldare" med påskrifter om utdelning, som utbetalades av konkursförvaltningen.

Den 11 april 1854 utdelades 10 procent, den 13 juli 1858 ytterligare utdelning med 21 procent och slututdelning den 19 december 1866 med en procent.

landet av brukssedlar. Trots C. W. Hammarskölds konkurs fortsatte brukssedlar från andra bruk att cirkulera. Inte förrän 1867, när Huseby bruk kraschade, varigenom bröderna Hamilton försattes i konkurs, gick brukssedlarna mot sin undergång. Brukssedlarna försvann snabbt och i början av 1870-talet var dessa assignationer sällsynta.

C. W. Hammarsköld, som emigrerade till Amerika i samband med

konkursen, hade det till en början svårt i det nya landet. Men han satte som mål att återvända till Sverige och köpa tillbaka Skultuna bruk för de dollar som han tjänade. Svårigheterna hade lossnat för honom då han 1860 avled i Amerika. G. Hanström, som samma år hade övertagit bruket, drev företaget skickligt och år 1907 uppgick Skultunabolaget i AB Svenska Metallverken.

Magnus Widell

Nytt om böcker – recensioner

Herman Schück: Hans Forssell – historiker, publicist, statsråd. Natur och Kultur, Borås 2001. 490 s, ISBN 91-27-08327-6.

I VITTERHETSAKADEMIENS serie om svenska lärde har Herman Schücks lysande biografi över Hans Forssell (1843-1901) nyss utgivits. Såsom bokens titel anger, gjorde präst- och lärarsonen sig känd som historiker, tidskriftsredaktör och politiker under det sena 1800-talet. Forssell tillhörde egentligen inte numismatikernas skara, men bör av oss ihågkommas dels för sina insatser i myntkommittéerna som föregick guldmynntfotens införande, dels för sina banbrytande forskningar inom den tidiga vasatidens myntväsen.

Forssell inledde sina akademiska studier i Uppsala år 1861 med historia som huvudämne. Han kunde väl knappast i sin vildaste fantasi då föreställa sig att han bara fjorton år senare skulle sitta i samma regeringskanselj som en av sina lärare, Fredrik Ferdinand Carlson.

År 1866 framlade Forssell sin doktorsavhandling, *Bidrag till Sveriges förvaltning under Gustaf I*. Den hade bland annat krävt en genomgång av material i Kammararkivet, vars slumrande skatter ett fåtal forskare vid denna tid bemödat sig om att få någon insikt i. Forssell skrev i ett brev: "Dock blev jag något lång i synen när jag fick se luntorna. Ännu vet jag ej var jag skall börja eller sluta". Han mottogs vänligt av arkivets legendariske väktare, kameraren Carl Sandberg. Utan hans hjälp var det i praktiken omöjligt för en utomstående att bedriva forskning i det då svåröverskådliga Kammararkivet.

Vid denna tid kom Forssell också att ägna sig åt idédebatt, vilket ledde till att han blev en flitig medarbetare i Svensk Litteraturtidskrift, vars redaktörsskap han övertog 1869. Samma år blev han sekreterare i den då tillsatta myntkommittén, vilket ledde till att han även erhöll denna befattning vid den skandinaviska myntkonferens, som samlades 1872.

Det bestående resultatet av Forssells insats i 1869/70 års myntkommitté utgörs av hans *Betänkande angående Sveriges öfvergåend till ett nytt myntsystem med guld såsom värdeämbare* (daterat 13/8 1870 och tryckt hos Nordstedt & Söner samma år). Betänkandet omfattar 233 tryckta sidor jämte bilagor, och har av senare forskning karakteriserats såsom ovanligt välgjort och välskrivet. I frågan om att introducera guldmynntfoten och att samtidigt åstadkomma en skandinavisk myntunion, framstår Forssell som den klart drivande kraften.

Parallellt med detta intensiva lobbyarbete ägnade han sig också åt historisk forskning. År 1869 utkom den första de-

len i verket *Sveriges inre historia från Gustaf den Förste, med särskildt afseende på förvaltning och ekonomi*. Det kan sägas utgöra en fortsättning och utvidgning av hans doktorshandling från 1866. I förordet läggs en ambitiös plan upp; arbetet skulle bl.a. omfatta perioden från Gustav Vasa till och med Gustav II Adolf.

Forssells många andra arbetsuppgifter fick dock honom splittrad. Först år 1875 utkom en andra del, egentligen bestående av två fristående monografier om *Sveriges handel och städernas förhållanden* samt *Mynt, mått och vikt i Sverige*.

Det sistnämnda arbetet förelåg, som Schück också konstaterar, färdigt i tryck redan år 1872. Vad han inte upplyser om, är att det redan samma år utsändes som ett separattryck under titeln: *Om mynt och varupris i Sverige från begynnelsen af 16:e seklet. Ett Bidrag till vår ekonomiska historia, I*. På omslagets sista sida är tryckt: "Detta lilla arbete, hvilket egentligen såsom bilaga ingår i författarens Sveriges Inre Historia, Andra delen, utgifves härmed separat i några få exemplar, till tjänst för vänner af svensk myntkunskap, till hvilken arbetets nu föreliggande del hufvudsakligen hänför sig".

Forssells arbete om mynt och mått karakteriseras av författarens imponerade förmåga att hantera och strukturera stora mängder sifferinformation, under en tid som inte erbjöd några som helst tekniska hjälpmedel. Tillsammans med A.W. Stiernstedt, som ju också bedrev studier i Kammararkivet vid ungefär samma tid, kan Forssell sägas ha utfört pionjärarbetet inom den numismatiska grundforskningen vad avser arkivmaterialet.

Vid en jämförelse med Stiernstedts numismatiska verk håller dock Forssells en klart högre klass. Hans forskningsresultat håller måttet förvånansvärt väl, även sedda med dagens kritiska ögon.

Samma år som andra delen av *Sveriges inre historia* utkom, utnämndes Forssell till finansminister i Louis de Geers ministär. Han var bara 32 år gammal men hade därmed också nått toppen av sin karriär. Redan år 1880 försvann han nämligen ur regeringen. Han hade kvar en riksdagsplats i Första kammaren, men fick också en reträttpost såsom president i Kammarkollegiet. Han kunde också trösta sig med inval i Svenska Akademien och Kongl. Vitterhets, Historie och Antikvitets Akademien. (Svenska Numismatiska Föreningen, där han blev hedersledamot, hedrade hans minne med en medalj 1943.)

Den högt begåvade Forssell saknade det tålmod och den smidighet som behövdes för att bibehålla och utveckla sin politiska karriär. Han blev med åren alltmer isolerad, samtidigt som hans hälsa bröts ner. Den 31/7 1901 avled Forssell i cancer under en resa till Schweiz och Italien, endast 58 år gammal.

Schück framhåller Forssells många insatser och lysande framgångar, men försöker också besvara frågorna kring hans stjärnas slökande och hans splittrade och kantiga personlighet. Schück går härvidlag tillväga på ett grundligt och inträngande sätt, samtidigt som han hela tiden lyckas fånga läsarens intresse.

Även om Forssell mellan sina plikter som politiker och ämbetsman hann med att publicera ytterligare några verk inom framförallt den ekonomiska historien, så råder det ingen tvekan om att vetenskapen led en stor förlust i och med hans förtida bortgång. Vad beträffar numismatiken, så kan man väl dock säga att senare släktled tagit igen förlusten med råge; Hans Forssells sondotter son heter nämligen Lars O. Lagerqvist.

Bengt Hemmingsson

Lars O. Lagerqvist: Nobel Medals. The Royal Coin Cabinet, Stockholm 2001. ISBN 91-89256-11-5. Illustrerad, 60 s.

"Man har skrivit mycket om Nobelprisen men mycket litet om Nobelmedaljerna", konstaterar museidirektören Ian Wiséhn i sitt företal till Kongl. Myntkabinettets nya katalog, *Nobel Medals*. Den är skriven av museets förre direktör, Lars O. Lagerqvist, en ideal författare för en publikation som behandlar både medaljer och kulturhistoria.

Efter en kort inledning om medaljkonstens utveckling beskrivs Alfred Nobels levnad och hans berömda testament, som ledde till inrättandet av Nobelstiftelsen. Därefter följer en presentation av medaljerna, som började utdelas 1901-02. Ursprungligen fanns det fyra olika prismedaljer, tre av dem modellerade av Erik Lindberg och den fjärde, som utdelas med fredspriset i Oslo, av Gustav Vigeland. När priset i ekonomisk vetenskap instiftades 1968, beställdes en femte medalj från Gunvor Svensson Lundkvist. De stora guldmedaljerna har sina motsvarigheter i mindre jetonger som utdelas till priskommittéernas medlemmar.

En beskrivning av dessa "egentliga" nobelmedaljer och -jetonger skulle inte ha fyllt en hel bok, och de var dessutom relativt välkända redan förut. Vad som gör denna publikation synnerligen nyttig är den illustrerade katalogen av närmare ett-hundra andra medaljer som har utgivits över Alfred Nobel, hans familj och företag samt en rad enskilda pristagare. I den sista kategorin ingår naturligtvis endast sådana medaljer som har samband med belönanDET. I avsnittet "Odds and ends" presenteras dessutom annat material – bl. a. ryska jetonger i form av guldsmedsarbeten – som har anknytning till medaljkonsten. I allmänhet kan man bemärka, att det är just denna ryska dimension som

Världens första numismatiska bok

Det var under renässansen som intresset för myntens historia tog fart och den första, idag kände, myntssamlaren träder fram – Francesco Petrarca (1304-1374). Tillsammans med Giovanni Boccaccio verkade han för ett fördjupat antikstudium. Samtidigt som man blickade bakåt mot de stora föregångarna i det antika Rom, så var de också moderna i många av sina idéer. Vad man framför allt hade var en stark reaktion mot den medeltida kulturen. När den tyske vetenskapsmannen Jacob Burckhardt år 1860 skrev sin bok om *Renässanskulturen i Italien*, framställde han renässansperioden som en "pányttfödelse" av antiken. Människorna under renässansen skildrades som frigjorda från kyrkligt tvång och präglade av hänsynslöst självförverkligande. Under 1400-talet gjorde rörelsen stora framsteg i Italien, särskilt vid påvehovet i Rom och i medicernas Florens. På 1500-talet slog renässansidéerna igenom även utanför Italien och inriktades genom humanister i Tyskland och Nederländerna främst på religiösa och vetenskapliga områden.

Det var under renässansen som de första medaljerna gjordes av Pisanello (ca 1395-1455). Samtidigt skapades kuriositetskabinett av de rika furstarna. För många prinsar var det säkert en fråga om hög status att äga gamla och märkliga föremål som man kunde visa gäster. Ett rykte om en stor förmögenhet och stor boksynthet var aldrig fel.

Många böcker under slutet av 1400-talet och början av 1500-talet

gör bröderna Nobels verksamhet även på detta område så intressant. Sist följer "Final Comments" där de olika konstnärerna diskuteras, i synnerhet Lindberg, Vigeland och Svensson Lundkvist.

Man kunde man kanske tillägga en detalj, som är intressant ur finsk synpunkt: den första medaljen över C. G. Mannerheim, en plakett av Henri Varenne som utgavs i Paris 1919, bestodades av Mannerheims vän Emanuel Nobel, Alfreds brorson. En annan plakett av Varenne, med porträtt av Ludvig, Robert, Alfred och Emanuel Nobel, finns med i Lagerqvists bok. Historien om Varennes Mannerheimplakett framgår av Stig Jägerskiölds publikation av ett urval av Mannerheims brev (1984).

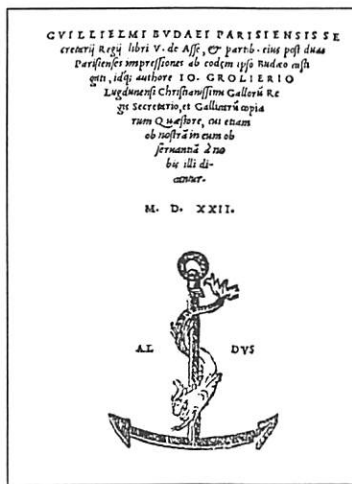
Som helhet är *Nobel Medals* en välillustrerad, informativ och stilig liten bok, värdig sin författare och utgivare.

Tuukka Talvio

De Assae var den första riktiga numismatiska boken. Den är skriven av fransmannen Guillaume Budé, även kallad Budaeus. Den avbildade boken är tryckt i Paris 1516.

Tryckare var Josse Bade & Jean Petit.

Boken *De Assae* trycktes även i Venedig 1522. Denna utgåva trycktes hos Aldo Manuzio & Andrea d'Asolo.

har textavsnitt som berör myntens historia. En sådan bok är *Miscellanorum centuria prima*, som trycktes i Florens 1489. Författare var den italienske humanisten Angelo Poliziano (1454-1494), som i denna bok bl.a. diskuterar märkligheter som att det finns dolkavbildningar på mynt som präglats för Brutus. Idag anser man väl mest att dolken är en frihetssymbol. De flesta anser emellertid att den första tryckta boken

med numismatisk inriktning utgavs 1514. Det var den franske humanisten och myntssamlaren Guillaume Budé (1467-1540), som var författare till boken *De Assae et partibus eius / Libri quinque*; *Guillelmi/Budaei*, som är tryckt i Paris. Denna bok blev mycket uppskattad bland sina läsare och utgavs i flera upplagor som tex den berömda Aldineutgåvan, som trycktes 1522 i Venedig.

Budés *De Assae* är en mycket viktig bok inom både ämnet numismatik och klassisk forskning i allmänhet. I boken visade Budé att han, åtminstone för sin tid, visste mycket om både grekiska och romerska mynt. Hans bok användes flitigt av myntintresserade långt in i 1600-talet. En spännande detalj är att boken *De Assae* är dedicerad till Jean Grolier, som var Frankrikes skattmästare.

Bok nummer två bland världens numismatiska verk är skriven av Andrea Fulvio. Boken heter *Illustrium Imagines* eller mer exakt *Imperatorum et Illustrium Virorum ac Mulierum vultus ex Antiquis Numismatibus Expressi: Emendatum Corruptumque opus per Andream Fulvium Diligentissimum Antiquarium*. Boken trycktes i Rom 1517 och formatet är litet quarto. Detta är den första illustrerade numismatiska boken. Den avbildar mynt ur Jacopo Mazzochis samling och träsnitten anses vara utförda av Ugo da Carpi.

Under renässansen hade mynten en särställning. Visserligen uppskattade man mycket klassiska vaser och skulpturer, men mynten fanns att tillgå i större antal och de anknyt tydligare till de romerska kejsarna. Mynten hade många drag i formgivningen och läsbara inskriptioner som gjorde dem mer eller mindre historiskt bestämbara. De äldre myntens karaktär av både arkeologiska och historiska föremål blev av stor metodisk vikt för samlarna och de första författarna i ämnet numismatik.

IW

Litteratur

Babelon, E., *Traité des monnaies grecques et romaines. Première partie. Théorie et doctrine*. T.1. Paris 1901, s. 90f.

Clain-Stefanelli, E., *Numismatics – an Ancient Science. A Survey of its History. Contributions from The Museum of History and Technology: Paper 32*, Washington DC 1965, s.17f.

Weil, R., *Zur Geschichte des Studiums der Numismatik. Zeitschrift für Numismatik*, vol. 19, Berlin 1895, s. 251.

Weiss, R., *The Study of Ancient Numismatics. Numismatic Chronicle* 1968, s. 184f.

Elvira E. Clain-Stefanelli

1914 – 2001

Ett märkligt liv tog slut den 1 oktober 2001 när förra chefen för the National Numismatic Collections vid Smithsonian Institution i Washington D C, Mrs. Elvira Clain-Stefanelli, avled i en ålder av 86 år. Hon hade lämnat chefsbefattningen ett år tidigare, när hon var 85! Hennes make Vladimir, som gått bort nästan 20 år tidigare, hade varit hennes företrädare och utnämns till sin befattning 1956; året därpå hade Elvira "joined the staff". Under dessa 44 år utträttades mer för den numismatiska samlingen, dess utställningar och dess undervisande och publika verksamhet (inräknat böcker och artiklar) än under de föregående 100 åren, säger amerikanska numismatiker. Bl a ökade föremålen från ungefär 64 000 till närmare 900 000, varav nära hälften sedlar – allt i form av gåvor eller genom inköp med donationsmedel. Utställningar, den permanenta och de tillfälliga, byggdes upp från 1966 i National Museum of American History – egentligen sex museer i en byggnad, brukade Elvira säga (de av våra läsare som varit där kommer säkert ihåg bottenvåningen med sin gigantiska "monter" visande alla presidentfruarnas galaklänningar!).

Elvira Eliza Olinescu föddes i början av det första världskriget (16 december 1914) i Bukarest, Rumäniens huvudstad, dit hennes föräldrar just evakuerat sig från hemmet i Tjernovitj i det österrikiska kronlandet Bukovina (som sedan blev tillfört Rumänien; därefter, från 1945, hamnade dess norra del med provinshuvudstaden Tjernovitj / Cernauti – nu "omdöpt" till Tjernovtsy – och dess universitet i sovjetrepubliken Ukraina).

Det var undan Tsarrysslands anstormande trupper man hade flytt (staden Tjernovitj ockuperades fem gånger!), men i slutet av kriget (1917) kom de tillbaka till sitt hem i vad som snart hette Cernauti, nära den ryska gränsen; nästa år blev de rumäner! (Dottern hade under faderns vistelse i Wien 1915 döpts och upptagits i den grekisk-ortodoxa kyrkan.) Elviras far var Victor Olinescu, österrikisk professor och rektor för den lokala Realschule. Hennes mor hette Virginia, född Antonovici. Elvira lade av naturliga

skäl tidigt grunden till sina omfattande språkkunskaper i en flerspråkig omgivning. Studierna bedrev hon i den i verklig mening mångkulturella hemstaden, dels vid konservatoriet (pianospel), dels vid universitetet, där hon avlade vad som motsvarar en fil. lic. i historia. Hon var 14 år när hon träffade den som skulle bli hennes man, Waldemar Klein, född i Tjernovitj 1914, virtuos pianist men snart utbildad till språkman, historiker, numismatiker och arkeolog (Ph. Dr. 1938); hans föräldrar var järnvägsinspektören Wilhelm Klein från Tyskland och Theodora Stefanelli, av rumänsk härstamning, lärarinna och senare bankinspektör. Han blev döpt som romersk katolik. Namnet ändrades under skoltiden på grund av "rumäniseringen" till Vladimir Clain, till vilket med tiden lades hans mamas, Stefanelli.

När Elvira var i tjuogoårsåldern kom hon till Rom och där mötte hon änyo Vladimir Clain-Stefanelli, som ägnade sig åt fördjupade akademiska studier i antik numismatik efter att ha tilldelats *Prix de Rome*. De gifte sig 1939 och kunde stanna kvar i Rom några år, under flitigt arbete, medan deras hembygd ockuperades och Elviras licentiatavhandling (om den absoluta monarkins sammanbrott i Frankrike), som skulle omarbetas till doktorsavhandling, uppenbarligen blev lågornas rov. De därpå följande åren blev svåra för det unga paret.

Under en vistelse i Berlin för att studera grekiska mynt för en Corpus-volym blev Vladimir och Elvira bestulna på sina pass, inte så ovanligt; ett par desperata sk statsfiender (rumäner) behövde dem för att komma över gränsen. Den bestulne maken satt i flera månader i förhör hos Gestapo och 1943 hamnade han i koncentrationslägret Buchenwald. Elvira, som väntade barn, behandlades något humanare, var kvar i Berlin för att föda deras enda barn, sonen Alexander (Alex), och blev tom frivigen två månader senare, men valde sedan att frivilligt förena sig med maken i koncentrationslägret, där de frigavs i slutet av sommaren 1944. Efter ytterligare äventyr i Wien och i Salzkammergut hade den lilla familjen i början av maj kommit in i Italien, i Brennerpasset, när nyheterna om Hitlers död och krigsslutet nådde dem.

De följande åren var också svåra om än fredliga – familjen var nu statslös och arbete inte så lätt att finna. 1946 lämnade de Bolzano för det mera hemtama Rom och hade där

Foto ur "The Numismatist".

turen att uppmärksammas av bröderna Santamaria, de kända mynt-handlarna vid Spanska Trappan. Nu kom även Elvira in i det numismatiska arbetet på allvar; de fick brödernas uppdrag att katalogisera en stor privatsamling med främst mynt från den romerska republiken. Elviras arbete bestod till en början i att väga tusentals mynt vid ett fönster med utsikt över Piazza di Spagna. Här mötte de också för första gången många berömda numismatiker, som nästan alltid tittade in hos Santamarias. En del av de arbeten som Elvira utförde under denna tid kom aldrig att tryckas, tex en katalog över republikmynten och en studie om Napoleon I. Men tiden i Rom nalkades sitt slut.

Den 6 juni 1951 anlände familjen Clain-Stefanelli med SS Vulcanica till New York. Numismatiken skulle nu bli deras yrke, först hos Stack's och efter några år i Washington. Vladimir sökte och fick 1956 befattningen som curator of numismatics vid USA:s enda statliga museum – det som förvaltas av Smithsonian Institution (ursprungligen en donation av en engelsman, son uå till en lord; Smithson avskydde sitt hemlands ständsfördomar). Före tjänstetillträdet blev Vladimir och Elvira (och givetvis sonen Alex) amerikanska medborgare. Nästa år blev Elvira assistent curator. Det sägs vara ytterst ovanligt att man och hustru får arbeta vid samma statliga institution i USA. Det innebar emellertid inga risker!

Det blev långa dagsverken och mycket arbete för de till synes spröda (och småväxta) numismatikerna från ett av Europas oroliga hörn, som nu, i likhet med de flesta invandrare, växte samman med det amerikanska samhället. Som antyddes inledningsvis blev Numismatic Division något helt annat och större under deras mångåriga ledning. Vid ett par besök (1965 och 1973) hade minnestecknaren själv möjlighet att se detta och att beundra deras insatser. Jag kunde också gästa dem i deras hem, en villa i Arlington utanför Washington. Besöket 1973 i samband med den internationella numismatiska kongressen glömmor jag inte i första taget. Det var en mottagning den 15 september för den pågående internationella numismatiska kongressen uppe i själva myntutställningen, som gränsade till avdelningen för telekommunikation. Där, så att säga på gränsen, stod Ernst Nathorst-Böös, ett par andra svenskar, Elvira och jag och pratade. Vid min armbåge tickade oavbrutet en teleprinter. Jag kastar ett öga på remsan och läser, att kungen av Sveriges fridfullt insomnat på sjukhuset i Helsingborg.

Det strävsamma invandrarparet tilldelades 1967 staden New Yorks *honorary citizenship gold medal* för framstående naturaliserade medborgare. Då hade de redan fått Smithsonian's belöningsmedalj i guld för "exceptional service". "Our long road from the Pruth to the Potomac was to become a lesson in the realities of history", skrev Elvira en gång.

År 1982 avled Vladimir. (Han hade då varit "chairman of the Department of National History" under några år.) Elvira blev nu chef för National Numismatic Collection, som det hette sedan 1980. Hon skulle behålla befattningen fram till det nya millenniet och avgick alltså vid 85 års ålder! Det var många mödosamma plikter hon åtog sig: internationella uppdrag, författarskap, utställningar över många av numismatikens fält. Elvira var också mycket medveten om den numismatiska litteraturens betydelse och började tidigt på en internationell bibliografi. Hon arbetade med denna när hon besökte Kungl. Myntkabinettet i slutet av 1950-talet. Det gällde förstås också att se våra moderna utställningar, som var internationellt välkända. Det var vårt första sammanträffande. Bibliografin kom ut 1965 hos den gamle arbetsgivaren Stack's i New York. Den kallades "select", medan den andra, mycket utökade upplagan, som dröjde ända till 1985

och gavs ut hos det kända förlaget Battenberg i München, helt enkelt heter *Numismatic Bibliography*. Det är ett utomordentligt arbete, som man inte kan undvara. Hon tillägnade boken sin makes minne.

Det blev många fler utmärkelser, som Elvira till sin sorg inte längre kunde dela med maken. Medaljer intresserade henne mycket och hon satt i ett par amerikanska medaljkommittéer, bl a den som hör till Capitol Historical Society of Washington. Mellan åren 1964 och 1983 var hon USA:s delegat för FIDEM, den internationella federationen för medaljkonst. Hon var även där en allitid föredragshållare, jag kan fortfarande höra hennes något hesa röst när hon presenterade något intressant tema eller några nyheter på medaljområdet, vanligen på världandets eget språk. Denna lilla spröda men bestämda dam besatt en till synes okuvlig energi, och det var kanske inte alltid så lätt att vara henne till lags. Själv märkte jag emellertid aldrig något sådant under våra FIDEM-sammanträden och delegatmöten, och de var många. Praktiskt var det också att ha en delegat som kunde ge översättningar av inläggen som hjälp åt mindre språkkunniga kollegor. Hennes glada skritt när hon rättade något mer än vanligt missförstått yttrande lätade upp stämningen.

På senare år kunde Elvira glädja sig åt sonen Alex äktenskap och två sondöttrar, som kommit upp i tonåren när deras farmor gick bort. En festskrift – *Italiam fato profugo* – tillägnad henne och den bortgångne maken, utkom (mycket försenad) 1996 på universitetets i Louvain förlag, Belgien. Titelsidan har en mycket lämplig illustration: Aeneas flykt från Troja, från ett romerskt silvermynt. (Det var sista gången vi korresponderade över ett vetenskapligt ämne; jag skickade henne en korrigerad av min artikel där, som legat så länge i väntan på tryckning att den blivit helt felaktig!) Ännu till millennieskiftet utbytte vi jul- och nyårshälsningar. Elvira har nu lämnat sina vänner och numismatiken, men hennes minne, hennes insatser och hennes skrifter finns kvar.

LLt

Köp dina presenter
i Kungl. Myntkabinettets
butik!
Tel. 08-5195 5304

Litteratur

Italiam fato profugo. Numismatic Studies dedicated to Vladimir and Elvira Eliza Clain-Stefanelli. Louvain-La-Neuve 1996. [Bibliografier för dem bägge, dessutom en kort självbiografi av EECS]

Minnesteckningar över V. Clain-Stefanelli i *Spink's Numismatic Circular* 1983:1, s 11; Geldgeschichtliche Nachrichten 1983:94, s 76.

"Coins come alive for Clain-Stefanelli", artikel med anledning av American Numismatic Association's belöning (Farran Zerbe Memorial Award) till Elvira Clain-Stefanelli samt en intervju med henne. *The Numismatist* August 1996, s 943 ff.

Minnesteckningar över Elvira Clain-Stefanelli i *International Numismatic Newsletter* 2001 nr 38 s 20;

Newsletter of the Russian Numismatic Society 2001:8, s 3 m fl

Ny kongress

Den numismatiska kongressen i Madrid 2003

Nästa internationella numismatiska kongress kommer att äga rum i Madrid 15-19 september 2003. Kongressen arrangeras vart sjätte år av den Internationella Numismatiska Kommissionen (INC) och Madrid blir den trettonde kongressen i ordningen. År 1997 hölls den i Berlin med ca 800 deltagare.

I samband med kongressen utkommer även en publikation, *Survey of Numismatic Research*, som ger en översikt över numismatisk litteratur som tryckts de senaste sex åren. Efter kongressen publiceras föredragen i *Proceedings*.

INC kommer att utlysa 30-35 resestipendier om vardera € 500 för att täcka resor och bostad (ansökningstiden går ut 31 januari 2003). Ansökningsformulär kommer att finnas i nästa nummer av *INC Newsletter* och kan även beställas från:

Kenneth Jonsson
Numismatiska Forskningsgruppen
Bollhusgränd 1B, 3 tr.
S-111 31 Stockholm
e-post: kenneth.jonsson@ark.su.se

Anmälan om deltagande, föredrag och mer detaljerad information om kongressen i Madrid finns på Internet: www.man.es/cin

Det går även bra att skriva till:
Museo Arqueológico Nacional,
Dpto. de Numismática, Serrano 13,
E-28001 Madrid, Spanien. Tel. 915 777 912. Fax 914 316 840. E-post: num@man.es

Kenneth Jonsson

Den svenska mynthistorien

År 2001 tog Kungl. Myntkabinettet initiativ till att ett heltäckande standardverk över den svenska mynthistorien för första gången skulle skapas. Initiativet gillades av Gunnar Ekströms Stiftelse för numismatisk forskning och sedan hösten pågår arbetet med Den svenska mynthistorien.

Målsättning

Verket skall behandla den svenska mynthistorien från Olov Skötkonung till och med kung Carl XVI Gustaf. Varje tidsperiod skall ges en mynthistorisk översikt i resonerande text som följs av en katalog där samtliga mynttyper redovisas i ord och bild. Vissa ämnen inom den svenska myntningen kommer att behandlas i egna kapitel, för att ge läsaren en fylig beskrivning och en överblick i ämnet. Verket skall även innehålla listor, tabeller och schematiska beskrivningar som gör att informationen blir lättillgänglig och lättanvänd. Till detta fogas konkordansen och en diger svensk numismatisk bibliografi för att underlätta vidare och djupare studier i ämnet.

Avsikten är att projektet skall medverka till att senare forskningsresultat presenteras i ett större sammanhang. Många år har gått sedan ett mer övergripande arbete om svenska mynt gavs ut och under tiden har ny kunskap inhämtats. Nya forskningsresultat har presenterats i numismatiska tidskrifter, skriftserier och böcker samt i arbeten som gjorts vid Gunnar Ekströms professur i numismatik och penninghistoria. Mynt har omattribuerats vad avser myntherre och/eller myntort, och nya mynttyper har identifierats. Genom projektet kommer dessa numismatiska landvinningar nu att nå en större läsarskara.

Presentationen av materialet skall vara överskådlig, lättillgänglig och faktpäckad. Illustrationerna av mynten kommer att hålla hög kvalitet. Vi hoppas att verket skall bli till gagn för och rikta sig till såväl fackmän som samlare och förhoppningsvis en bred allmänhet.

Projektplan

Projektet leds av Kungl. Myntkabinettet i samråd med en styrgrupp och med Svenska Numismatiska Föreningen som samarbetspartner. Projektets styrgrupp har följande sammansättning:

Julius Hagander *ordförande*
Ulrika Bornestaf *sekreterare*
Bjarne Ahlström
Hans Hirsch
Lars O. Lagerqvist
Torbjörn Sundquist
Ian Wiséhn

Huvuddelen av arbetet utförs av redaktionssekreteraren, Ulrika Bornestaf, och f. d. museichefen Lars O. Lagerqvist. Till projektet har det knutits flera specialister, vilka tillsammans utgör referensgrupper som är indelade efter tidsperioder. Redaktionssekreterarens uppgift är att sammanställa gammal och ny kunskap i ämnet under överinseende av och i samarbete med Lars O. Lagerqvist och specialisterna.

Finansiering

För att finansiera projektet har pengar sökts hos Gunnar Ekströms Stiftelse för numismatisk forskning. I ett första steg har pengar beviljats för det första arbetsåret. Ansökan om pengar för kommande år behandlas efter rapporter om projektets framskridande och resultat. Även Sven Svenssons stiftelse för numismatik

har ställt sig välvillig till projektet och bidraget med ett årligt belopp. Svenska Numismatiska Föreningen har åtagit sig det femte årets ekonomiska ansvar.

Lägesrapport

Hitills har man inom projektet arbetat igenom Erik XIV:s myntning och bearbetar just nu Gustav I:s, samtidigt som grundragen dras upp för indelningen och presentationen av medeltidens mynt.

SNT:s läsares synpunkter och kunskap rörande den svenska myntningen tas tacksamt emot!

Ulrika Bornestaf
08-5195 5302
ubf@myntkabinettet.se

Torbjörn Sundquist
08-5195 5335
torbjorn@myntkabinettet.se

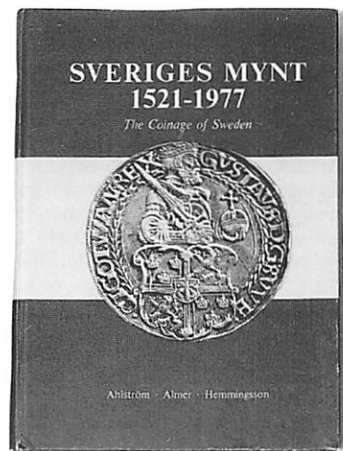
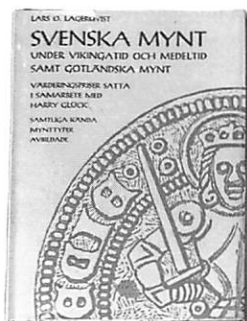
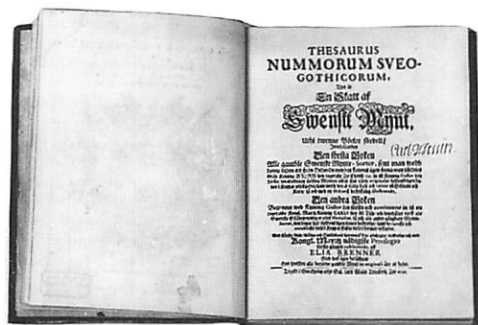
Den svenska numismatiska vetenskapen är drygt 300 år. Det har skrivits både stort och smått i ämnet, allt från verk som behandlar delar av den svenska mynthistorien till artiklar som behandlar ett enda mynt.

Nedan visas tre milstolpar i den svenska numismatiska litteraturen:

Elias Brenners Thesaurus nummorum Sueo-Gothicorum, – thet er en skatt af svenskt mynt från 1691;

Lars O. Lagerqvists Svenska mynt under vikingatid och medeltid samt Gotländska mynt från 1970.

Sveriges Mynt 1521-1977 från 1976 av Bjarne Ahlström, Yngve Almer och Bengt Hemmingsson. □

Auktioner

Maj:

- 4 Stockholm, B. Ahlström
myntauktioner AB

Juni:

- 5 Stockholm, Svenska Numismatiska
Föreningen
15 Bruxelles, Jean Elsen
25-26 Osnabrück, Fritz Rudolf Künker

Mässor

Maj:

- 19-20 Bangkok, IAPN
51th General Assembly

*Du som önskar tillkännage
kommande auktioner eller mässor
i auktionskalendern,
kontakta Frédéric Elfver.
Se redaktionsrutan!*

INTERNATIONELLA AUKTIONER

FORTLÖPANDE INLÄMNING
TILL VÅRA AUKTIONER

Aluminiumsedel

**Gratis
värdering
Inköp** | Mynt, Sedlar, Frimärken
Brev, Vykort, Aktiebrev
Handskrifter m.m.

Beställ katalog! Prenumeration 150 kr för
kommande 3 kataloger.

08-678 32 17

FAX 08-678 19 39

MYNTKOMPANIET

Lilla Nygatan 20
111 28 STOCKHOLM

KVALITETS- AUKTIONER

två gånger
per år

**AHLSTRÖMS
MYNTAUKTIONER AB**

Rådmanngatan 21
Box 26033 100 41 STOCKHOLM
TEL: 08-10 10 10 0709-10 11 11
FAX: 08-678 77 77

SVERIGES MYNTHANDLARES FÖRENING

är en sedan 1973 etablerad sammanslutning av mynthandlare, hitintills 20 företag i tio olika städer i landet. Föreningen är ensam i sitt slag i Sverige.

Genom samarbete med de övriga medlemmarna vill varje mynthandlare förbättra och utöka sina tjänster.

B. Ahlström Mynthandel AB
Rådmanngatan 21
Box 26033, 100 41 STOCKHOLM
Tel. 08-10 10 10, Fax 08-678 77 77

Antikboden
Kyrkogatan 2, 222 22 LUND
Tel. 046-12 99 00

Dala Mynt- och frimärkshandel
Box 307, 791 27 FALUN
Tel. 023-142 50

Karlskrona Mynthandel
Hantverkaregatan 11, 371 35 KARLSKRONA
Tel. 0455-813 73

Kronans Mynt
Västra Hamngatan 6, 411 17 GÖTEBORG
Tel. 031-13 55 81

Rune Larssons Mynthandel
Stora Brogatan 14, Box 98, 503 06 BORÅS
Tel. 033-41 03 15

Lunds Mynthandel
Klostergatan 5, 222 22 LUND
Tel./fax 046-14 43 69

SVERIGES MYNTHANDLARES FÖRENING

Box 19 507, 104 32 Stockholm, Tel. 08-673 34 23, Fax 08-673 34 23

**AB Malmö Mynthandel &
Vykortsantikariat**
Sven Gunnar Sandberg
Kalendegatan 9, 211 35 MALMÖ
Tel. 040-611 65 44

Myntinvest Corona
Östra Storgatan 20, 611 34 NYKÖPING
Tel./fax 0155-28 63 25

Mynt & Medaljer
Sveavägen 96
Box 195 07, 104 32 STOCKHOLM
Tel./fax 08-673 34 23

Myntsamlarnas Postorder
Prästkragevägen 4 B, 245 63 HJÄRUP
Tel. 040-46 11 40

Ulf Nordlinds Mynthandel AB
Karlavägen 46
Box 5132, 102 43 STOCKHOLM
Tel. 08-662 62 61, Fax 08-661 62 13

Norrtälje Mynt AB
Nils Ferlins gränd 1
Box 4, 761 21 NORRTÄLJE
Tel. 0176-168 26, Fax 0176-168 56

Pecunia HB
Farinvägen 8, 245 33 STAFFANSTORP
Tel. 046-25 21 19

J. Pedersen Mynthandel
Norra Strandgatan 30
Box 1320, 251 13 HELSINGBORG
Tel./fax 042-12 25 28

J. Pedersen Mynthandel
Skolgatan 24, 503 33 BORÅS
Tel. 033-41 24 96, Fax 033-41 87 55

Selins Mynthandel
Regeringsgatan 6, 103 27 STOCKHOLM
Tel. 08-411 50 81, Fax 08-411 52 23

Strandbergs Mynthandel
Arsenalsgatan 8 C
Box 7377, 103 91 STOCKHOLM
Tel. 08-611 01 10, Fax 08-611 32 95

Tamco Numismatics
Box 6235, 102 35 STOCKHOLM
Tel./fax 08-650 0342

Ticalen Mynthandel
Stureplatsen 3, 411 39 GÖTEBORG
Tel./fax 031-20 81 11

Håkan Westerlund Mynthandel
Vasagatan 42, 111 20 STOCKHOLM
Tel. 08-411 08 07, Fax 08-21 21 96

Kungl. Myntkabinettet

Sveriges Ekonomiska Museum

Slottsbacken 6

Stockholm

UTSTÄLLNINGAR

All världens pengar

Museets utställningar inleds med ett ämne som berör alla – pengar! I olika temadelar som tex "Vad är pengar?", "Myntets början", "Makten över pengarna" och "Pengar i krig" beskrivs pengarnas spännande historia under mer än 2.500 år. Och naturligtvis Sveriges mynt!

Rikets finanser

Visste ni att Sverige har världens äldsta centralbank? Historien om Sveriges Riksbank, affärsbankerna, börsen, försäkringsbolagen m m ingår i denna mycket moderna utställning som skildrar idéer, institutioner och förlopp i den svenska ekonomiska historien från 1600-talet och framåt.

Spara i bössa och bank

Människan har alltid sparat! Här är historien om hur vi sparade innan bankerna fanns. År 1820 inrättades den första sparbanken i Sverige – här finns berättelsen.

Myntskatternas magi

Skatter i jorden, vattnet, kyrkor, källor – massor med mynt av guld, silver och koppar från antiken, vikingatid, medeltid samt Lohe-skatten! Skatter från Lappland i norr till Skåne i söder visas i denna suggestiva utställning.

Summa summarum

Pengar i lek, saga och verklighet är ett av ämnena för detta rum som är ägnat till barn och ungdom. Här får vi nya aspekter på detta eviga tema. Ett sjunket skepp med en äkta sjörövarskatt finns också.

Medaljkonsten

Vem har väl inte hört talas om nobelmedaljen? Medaljens mer än 500 år långa historia är temat för detta rum. Här visas de finaste svenska medaljerna, fantastiska klenoder, renässansmedaljer och Gustav III:s historia.

Museets öppettider

Måndag–Söndag 10–16

ANNAN VERKSAMHET

Museibutik

I entréhallen finns butik med försäljning av smycken, souvenirer, vykort och litteratur med anknytning till museets samlingsområden. *Tel. 08-5195 5304.*

Konferens- och festlokaler

Kungl. Myntkabinettets hörsal är fullt tekniskt utrustad och har plats för 72 personer. Lovisa Ulrikas bibliotek är ett exklusivt sammanträdesrum för 14-18 personer. Två mindre grupprum för 4-8 personer finns också på samma plan. Entréhallen med dess vackra kalkstensgolv och ockragula väggar lämpar sig väl för cocktails, mottagningar, dans och andra festligheter. *Tel. 08-5195 5304.*

Myntkrogen, museets restaurang och café

Myntkrogen rymmer fler än 70 personer och har fullständiga rättigheter. Vardagar serveras husmanskost och lättare rätter dagtid. Kvällarnas festvåningsverksamhet ger chansen till mer exklusiva rätter tillagade på förstklassiga råvaror. *Tel. 08-10 45 90, fax 08-22 43 90.*